

Bibliothecae Variensis Schol. Patrum.

TUDÓSITVÁNY

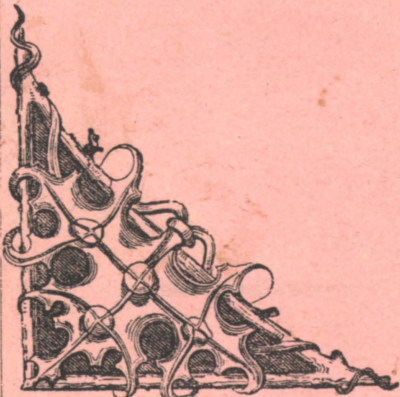
A

LÉVAI KEGYES TANITÓRENDI
KIS-GYMNASIUMRÓL,
MELYET AZ 18⁵⁹/₆₀-KI TANÉVBEN

KÖZREBOCSÁTOTT

HUTTER ANTAL,

KEGYES TANITÓRENDI KIS-GYMNASIUM IGAZGATÓJA.

TUDÓSITVÁNY

A

LÉVAI KEGYES TANÍTÓRENDI KIS-GYMNASIUMRÓL,

MELYET AZ 18⁵⁹/₆₀-KI TANÉVBEN

KÖZREBOCSÁTOTT

HUTTER ANTAL,

KEGYES TANÍTÓRENDI KIS-GYMNASIUM IGAZGATÓJA.

ESZTERGOMBAN,

NYOMATOTT HORÁK EGYEDNÉL.

1860.

HONSZERETET S HONVÁGY

LÉLEKTANI SZEMPONTBÓL.

Az ember társasélet kedvelő egyén. Minden alkotott eszeslény mélyen keblébe oltott társasulási ösztönének sugaraitól áthatva, szelleme teljes figyelmével e nagy világon szétekint, eszmél, tervez, gondolkodik, szíve leghőbb érzeteivel társasélet után vágyakozván, annak körébe esze összes erejével belépni s ott élni, működni, fáradozni eltökélt célul tűzi ki magának, mi nélkül, erősen érezvén az emberinem fentartása s gyarapodása, tehetségei kifejlése és tökéletesítése, messze s magas rendeltetésének voltaképeni valósitása nem képzelhető, lehetetlen. A társadalom kezdetben csak néhány tagot számlál, minden szigorúbb rend, szabályok hiányában az élet örökké mozgó tengerén sok nehézséggel küzd, ide- s tova hányatik, miglen idő multával lassanként megnépesedvén, a társadalomban létezők mindenek felett a közjólét és boldogság megállapítását tartván szem előtt, a kül- s belbéke fentarthatása tekintetéből bizonyos, meghatározott társalmi rendszert szerveznek, maguk közt törvényszerű szövetséget alakítanak, melynek boldogítandó elveire a társadalom rendithetlen alapköveit lerakván, okosan átgondolt s egy célra irányzott terveik, vállalataik sziklaszilárd folyamán előbb kismajd később földgömbünk területén nagyobbszerű falvak, városok, országok szellemileg, anyagilag és erkölcsileg virágzó állást foglalván el, hatalommal keletkeznek. Valamint az országokat kerületekre, megyékre, úgy a városokat, falvakat, tizedekre, utcákra, különféle társulatokra, mi több rokoni- s családikörökre felosztani tapasztaljuk; nem más okból, célért, hanem hogy a már létrejött, diszszel fenálló törvények által rendezett állodalmak, társulatok, családikörök annálinkább gyarapodhassanak anyagi és szellemi érdekeik felvirágzásában, annál könnyebben testvérileg kezét szoritva egymással léptethessék életbe az áldást-árasztó művelődést, annál forróbban a rokonszenv szent hevével, egy szívvé, egy lélekké olvadván karolhassák fel egymást vészen, szerencsében, szóval; hogy eszméik, nézeteik, elveik kifejtetésében, köz- és magánügyeik elrendezésében, terveik eredménynyeli végrehajtásában annál gyümölcsözőbben működhessenek s lehessen egyik a másiknak segélyére. Az emberiséget hit,

nyelv, erkölcs, kegyelet, szeretet, eszmék tisztelete, meggyőződések, egyéni önérzet, saját szokásai, története, hagyománya tartják fen s fűzik össze. Azon világ vagy inkább földrész hol születtünk, melynek emlőin s ápoló karjai közt nevedtünk, melyen szülőink, rokonink s polgártársaink élnek, elődeink hamvai nyugszanak, melynek czélszerű rendeletei s üdvadó törvényei javainkat, szabadalmainkat, jogainkat s mi legdrágább életünket védik, oltalmazzák „Honnak“ neveztetik. Kölcsey a szende keblü lantos és szép hirű szónok a hont „a legszentebb kapcsokkal egybefoglalt emberek társaságának, — az emberi szeretet és óhajlás tárgyának, — atyáink által Istennek épített oltárnak nevezi“. És valóban oly kedves, kellem- s gyönyörteljes tárgy, oly szép, dicső és magasztos eszménykép, nemes érzemény a hon, minden hű szivű, józan érzésű s nemes gondolkozású halandó előtt, minek jóléteért, dicsősége előmozdításáért, anyagi és szellemi felvirágzásáért fáradaimainkat, vagyonunkat, sőt szükség esetén vérünket, életünket is egész készséggel, édesörömet feláldozzuk. „Ki nemzetiségét nem szereti, — így szól magyar akademiánk alelnöke, a mély tudományú s aranytollú b. Eötvös József üdvözült Kazinczynek hazai irodalmunk megállapításában kitűnő érdemeket szerzett egyik örökfényben ragyogó csillagának születése százados évnapiján az összes nemzet előtt szavalt szellemdús emlékbeszédében, — én hozzá teszem és hazáját, — az olyatén egyén az emberi társaság hasznos tagjává sohasem válhatik, hasonló azon növényekhez, melyeket a forró ég alj őserdeiben találunk, s melyek a szomszédját körül fogva, midőn indáikkal sötét lombját látszólag dúsabbá teszik, annak csak életerejét szíják fel, hogy vele együtt porba sülyedjenek“. A hallhatatlan s hona feldicsőítéséért mindent elkövető s lángolón égő Kölcsey a honszeretetet egykoron ilyenén modorban ecsetelé: „Kinek szivében a haza nem él, a száműzöttnek tekintheti magát mindenhol s lelkében üresség van, mit semmi tárgy, semmi érzet bémentölti“.

Minden erények között, melyek az ég remekét az Istenség legnemesebb teremtményét az embert kiválólag ékesítik, legbájosabb s előkelőbb helyen, igaz gyöngy és gyémánt fényben tündöklöklik a szeretet. Isteni adomány, magas kijelentés, szent érzelem

ez, minek pompásan ragyogló sugaraitól valódilag körülövezve, gyönyörre melegített szellemünk egész erejéből éltünk folytán át ölelünk minden kitünő szépet, jót, dicsőt s magasra törőt; mindent mi az emberi nemzetre üdvárasztó, anyagi és szellemi virulást biztosító, megelégedést, nyugalmat előidőzhető; különösen még is minden világtékenken létező, képzelhető s jótékonyanható földi tárgyak s tünemények felett keblünk forró érzelmeivel öleljük a hont, igen az égnek az életnél magánál is e becsesebb ajándokát az édes hont.

Forró, ne mondjuk mindenhatónak a hon iránt keblünkben olthatlan lánggal égő égi szeretetet, minek nem mást, mint nemest, erényest s magasztost előteremtő szelleme, jelleme, valamint egyes tagok, úgy az egész hon jóléte s boldogsága állandóvá tételére, műveltsége szilárdítására elvitázhatlanul szükségeltetik. Pál az apostolok egyik dicső fejedelme a szeretetről általában s nyíltan mondá: „Ha emberek és angyalok nyelvén szólok is, szeretetem pedig nincsen, olylyá lettem mint a zengő réz, vagy a pengő czimbalom“. — Irodalmunk egyik első rangú bajnoka az ékesszavú Török János erősíti: „hogymind az, mi a világtörténetben bámulatra ragad, minden nagy esemény, minden nemes tett, melyet az emberiség évlapjai felmutatnak, minden fény sugar és dicsőség, mely a múltból egyes népekre árad, minden boldogság, mely valaha országot ért, s minden nagyság és fensőbbség, melyre egyes nemzetek kezdettől fogva mainapig büszkék lehetnek; egyedül a józan irányú, munkás s minden dicsőt, szépet fölkarolni kész honszeretet tövéről fejeledeznek“. Rég volt, fiatal szerzetes valék, midőn egy szerény, igénytelen költeménykémben „a Szeretethez“ — mely az egykor hasznos tartalmú s nemes szellemű „Tudományos Gyűjteményhez“ csatolni szokott „Szép Literatúrai Ajándékban“ látott világot, — elmélkedvén, a többi közt elmondám:

Ah! hol honszeretet lelked időz s ragyog,
Ott minden mosolyog, csalfa szívű, kevély
Ott nincsen, gyönyörűn városok és faluk
Állnak nagy birodalmak is.

Ugyan ott:

Nélküled csupa váz minden az ég alatt
Elhervad s elenyész, sőt az egész anya-
Természet szomorún romba dül, a dicső
Rény s erkölcsi világ kihál.

Költői ihlet s magasztosb képzelet nélküli verssorok ezek, kedvesek mindazáltal mint ifjúkori kísérleteink s lelkünk harminczöt év előtti szüleményei.

Úgy van, a szeretet, és ugyan a hon iránti égből eredett s égfelé törekvő közszeretet szent hangulatú szelleme által összefűzött, egybeillesztett erő, nemes akarat képes az emberiség kifejlődésének ezüstszínezetű térein nemcsak a közjólétnek, nagyságnak és fénynek aranyösvényét voltaképen megmutatni, nemcsak a művelődés és nemesedés csillogó sajtáságos ékességében feltűnő hajnalát felnyitni, nemcsak az erkölcsös és egélyes élet szikráját a lelkeslány keblébe üdvhozólag pattantani: hanem forró honszeretetünk dicső szellemének hatalmában áll egyszersmind, mindazon bár honnan s kitől származható nehézségeket elhárítani, roszakaratot eloszlatni, csalfa irányzatokat legyőzni, melyek kitűzött magán- avagy közérdekű czélunkban, munkálkodásainkban anyagilag és szellemileg utunkban állanak, gátot, akadályt gördíthetnének. Koránsem úgy értelmezzük, mintha mi roppant terjedelmű s szüntelen forgó földtekénk hullámzó tengerén ezer meg ezer színben, különféle változatos alakokban feltűnődedező népeket, nemzeteket azon egyszerűen kapcsaiba fűzve s mindnyájokat egy közérdekű- s jellemű nagy családba olvasztva szemlélni óhajtanók, — nem — illetén közérzetről, szeretetről, teljes öszhangzásról s szoros egybeköttetésről ábrándozni képtelenség. A szeretet, főleg az egymástól különálló néposztályokat, nemzeteket, országokat karolhatja fel, csak egyes társulatokat emelhet virágzó állásra, csak egyes családoknál, kisebb körökben tulajdonképen óhajtható, elérhető. Washington, Franklin csak egy Északamerikáért, O'Connel csak egy Irhonért élhetett, működhetett, a nagy s enyészhetlen fényű és hatású Schécsenyiek csak egy Magyarország érdekében fáradozhattak. Valamint az anyagi világ a szép természet változataiban, untalani fejlődésében, különféle elemeiben tünteti fel csudás pompáját, varázsos szépségét; úgy a társadalmi élet nagy tarkasága, a népek, nemzetek különválása, nyelvek, szokások általi elkülönítése s műveltségi állása nem egyedül gyönyört, élvezetet, hanem az emberiségre mondhatlan hasznot is árasztanak egyszersmind. Hasznot, mert miként a honban felmerülhető gonosz szándok, csend- s békzavarók, jogsértők irányában; úgy a távolból fenyegető vész, erőszak ellen a szeretet, a rokonérzet, a legszentebb egység által szorosra fűzött érczláncz gyűrűiben egyesült erő védfalul s rendíthetlen szikla gyanánt áll; — gyönyört, mert a különlétező nemzetek,

népek közötti rend, iparos vetélkedés, mi által nép népet, nemzet nemzetet, műveltség műveltséget felülhaladni folytonos, szakadatlan törekvéseinek s méhszerű szorgalmának tűzte ki céljául nemde gyönyörködtető? És ez mind a mennyei sígárnak, az emberi kebel krisztálytisza érzelmeinek s lobogó lánggal égő szeretétének műve, s kifolyása.

Ilyetén előzmények után indulva, vajmi könnyen megfejthető, honnan van s mi oknál fogvást kiki azon hazát, melyen született, nevededett, legyen bár Ithakaként kopárszirt, legyen feldúlt rom a haza, mint a sajói, mohácsi küzdelemteljes s véres napok után; mindamellet minden egyéb e szép világon jólétben, a szerencsének rózsavirányain s legkecségtetőbb fényében úszó hazák felett keble egész szerelmével ölelni, szive minden tűzével emelni, éleszteni s annak jóvoltáért, dicsőségéért élni, halni, lényeges honfíú, honpolgári erényének s édes kötelmének ismeri, sőt — mi valóban feltűnő — azt a földön, melyen lakik, nemcsak legszebbnek, szeretetre legméltóbbnak tartja, hanem az áldott s jótékony természet termékeivel egyúttal dúsan ellátva képzei is. És nem minden oknélkül. Nemde magasztos érzelmet gerjeszt keblünkben későbbi éveinkben is a hely, hol létrejöttünk, hol édes anyánk oktatása sugarain először nyitak imára ajkaink, kezdők eszmélkedni s láttuk a menny boltozatán felkerekedni aranyfényű pompájában a tündöklő napot? nemde meghatók, gyönyörködtetők a világ bár mely kies s bájaival andalító részén huzamosb ideig tartott elmaradásunk után az apailak körül újra meglátott s még épségben fenálló tárgyak, melyek gyermekéveink átélt örömeit s boldog emlékeit oly élénk színben, oly meglepőleg, oly édesdeden varázsolják vissza emlékezetünkbe? Ah mennyire kedvesek, mennyire érdekesek magyar honunk éghajlata alatt az életfris s bujazöld színben pompázó hegyek, völgyek, csendes ligetek s hasznos növények, mily édesen vonzóak a lombkoszorús erdők homályából kiszökő s a gazdag rétek, aranykalászokkal hullámozó földek közt robogó patakok, mennyire kellemesek az egyre termő s mosolygó alakú szőlődombok, a különféle gyümölcsfákkal bővelkedő s illatdús virágokkal ékeskedő kertek, mily bájos a sűrű facsoportozatok lengő lombjain az éneklő csalogány, az ég és föld közt lebegő pacsirta, a tündöklő tollazatú s örvendezve ágról ágra repdeső madársereg szabad dala, a pásztorok mélabús hangú furulyája, szóval; minden tárgy, minden elem, legyen az kis- avagy méhszerű vonzóbb, gyönyörteljesb színben, ragyogóbb alakban tűnik fel előttünk, minden nem önhazánkban létező tárgyaknál elemeknél.

A nagyszerű s bájús természet a honszeretetet s annak drága, megbecsülhetetlen virágait, — melyek az erények koszorújában olthatlan fényvel ragyognak, a történet évkönyveiben tisztelő bámulattal említettnek, — kétségen túl azért ültette oly mélyen az emberi szív belsejébe, hogy ott a haza díszére és szellemi javára, az ivadék hasznára, a király és nemzet igaz dicsőségére mosolygó tavaszi rózsafényben untalan virúlván, annál szilárdabban, eredménydúsabb kapcsolattal csatoljon bennünket háziszenteink lakához. Innen észrevehetőleg kiderül, miért elégtelenek a külföld minden kéjei, édességei, anyagi és szellemi gyönyörei, ékességei az eszeslény keblébe a Teremtő keze által mélyen vésett erős gyökeret vert honszeretetet csak egy villanatra is inghatóvá tenni. A hon, melyet mi mennyei ihlet, öröm s édes elragadtatás közt sajátunknak nevezünk, minden más homnál becsesebb nekünk s kedvesebb előttünk; — emelkedjék ám a külföld égálja alatt szelidebben a lég, zöldeljen örök tavasz, csörgedezzenek bájlóbban a csermelyek, csattogjanak zengőbbben a légi szárnyasok, kordozzon bár minket a szerencse biztosabb gyémántösvényeken s tündökölje körül a hír csillagárja minden lépteinket, hasztalan, mind ezek a hon eleven szerelme szövétnekétől meggyújtott s öröklánngal égő hő kebleken megsemmisülve, emelkedett szívárvány s tornyosodó hullám gyanánt enyészendnek el. Oly szépen mint igazán zengé Kisfaludy Károly, a szép érzelmekben gazdag és eleven képzeletű koszorús költő „Honvágó“ című arany levelű s gyöngy virágú fenséges dalában:

„Örök tavasz bár zöldel itt körül:
 Ott a természet téli gyászra düle,
 S hegy-völgyet zord fagy, zúz, köd, hó tetéz,
 Bár ott szabad! s a gazdaglét öléből,
 A földi szépnek büszke lakhelyéből
 Vadon berkére vissza-vissza néz.“

Például felhozhatók a lapon s egyéb más szellemalacsonyító s rideg égöv alatt lakó eszesteremtmények, vándoréletű, sátrakban, szirtüregék sötét kebleikben, tengeriputrikban tartózkodó népcsoportok, hol bérczeket úgy mint hegytetőket, völgyeket úgy mint rónákat az év nagy részén keresztül csak hó, csak jég takar. Szomorú itt a természet, vadon a vidék, nem tenyészik itt fenyű, még a nyirfa is bokorra törpül, s mindenütt bármerre tekintünk magas jégbérczek, dermesztő hófuvatagok rohanó ár gyanánt tolongnak

szemünk elé. S e látmányok mindannyian nem mást mint szívszag-gató fájdalmat, mély sajnálkozást költenek fel keblünkben az ott földhöz ragadt, nyomorban tengő s szegény sorsú lakók irányában. És még is oh elláthatlan mennyei Gondviselés! miként a legnagyobb hitelt érdemlő utazók iratai egyhangulag erősítik: hogy ki-nem fejthető vonzalom, határt nem ismerő s lángolva égő szeretet csatolja őket egyenként úgy mint összesen hóval, jéggel fedett ha-zájukhoz. Nem kíván, nem óhajt ő hont a déli melegebb s arany tisztaságú éghajlat alatt, ha mindjárt bájolóbb is ott a természet, szelidebb a lég, zöldebb a mező. Édent talál a hóval leplezett ka-lyibában, — édent a jéggel bevont föld s havas ormok tündöklé-sén, mindene: az iramszarvas, hal és tengeri borjú. Honnan az emberi kebelben e ki nem írtható vonzó varázs; honnan a zord, kietlen s jég fedte tájak iránti élénk szerelem s hű ragaszkodás? Bámúlatra ragadtatik valóban az ezek felett komolyabban gondol-kozó eszesteremtény.

Vegyünk szemügyre egy Norvégia véghatárán született ha-lászt, s testvéri szeretettel karoljuk fel őt, s vigyük földgömbünk területének legkiesebb, legdúsabb tájaira s oly kellemteljes vidé-kekre, hol a kecsagetőleg ingerlő természet úgyszólván örök zöldben, mindég ifjú erőben diszlik, elmondván mindent, miként eltökélt szándokunk őt tőlünk kitelhetőleg boldoggá tenni, s olya-tén tért tární fel előtte, mely minden léptén nyomon csak örö-met, csak gyönyört tüntet a halandó elé. E felett mutassunk ne-ki földrészt a kegyes természet adományival felékesítve büszkélke-dőt, vezessük el a babér és rózsaligetek s gyönyörű völgyek, az eleven színű s széles szirmú virágok közé, fektessük szemei elé a folytonosan viruló s termő narancsosokat, a növényzet gaz-dag országát, állataink különféle nemeit, megígérve, miszerint szintűgy szellemi mint anyagi vagyunk egész erejével oda tö-rekednünk, hogy mind ezek, — melyek az embert oly megle-pőleg gyönyörködtetik, az életet oly kellemessé teszik, — nekie gyönyörűl, vidám megalégedést eszközölve, kellő élvezetűl szol-gáljanak. Higye el a nemes olvasó, mind ezek nem hatandnak kedélyére s minden cél- s okszerű tervezeteink, szándokunk irá-nyában hideg fog maradni, s egykedvűleg azt fogja mondani; hogy ezek elébe helyezi a végtelen Oczeánt, ezeknél pompásab-bak s gyönyörködtetőbbek előtte a tenger dühöngő hullámai, ádáz viharai, azt fogja mondani; hogy nincs földdarab, táj, vi-dék kellemre, szépségére az ő kopár szikláival versenyezhető, és hogy ékesebb, bájolóbb a sötét olom színű komor fellegek-

kel búrkolt vidék, a mi tiszta kék egünkön sugárözönben ragyogó napunknál, azt fogja mondani; hogy ő nem kíván, nem óhajt enyhébb ég alatti életet, nem kiesebb hazát, nem boldogítóbb tájékat; sőt szive leghőbb vágya hideg éghajlati messzenyúló sivatagjaiban a hó- és jégtorlaszok, a merővé fagyott tengerek s hegyekké dermedt hullámsorok közepette leélni élte minden éveit; mert csak az öröm, vigasz reá nézve, ha a jégtengereken s hó- s fagybérczeken élelmet hajházva töltvén napjait, esténkint ladikát kikötheti a tengeri havasok tövében épült szűk kunyhója előtt, melynek küszöbét vidám mosoly között, játszi jókedvvel átlépvén, nyugodt lélekkel, kedve szerint ölelheti hű nejét, szive kedveltjeit, gyermekeit.

Nem lehet bámulatra nem ragadtatnunk, miként lehet s történhető, hogy a legboldogtalanabbnak látszó népfajok leginkább szeretik hazájukat. Kellő figyelmet érdemlenek e tekintetben a hideg égöv alatt élő törpe eskimiók, kikről egyszájjal erősíti a tapasztalat, hogy nincs a tündöklő nap alatt oly szelid éghajlat, a föld felett oly kies tér, melyen elégülten, biztos nyugponatot találva, megtört szívvvel vissza ne emlékeznének elmaradt hazájukra, szeretteikre, czethalaikra, fókáikra, — megfélelkezhetnének csolnokaikról, szánaikról, kutyáikról. Csak a zord természet, a lélek- s testtörpesztő éjszak kedves előttük; még a tengeri madarak tarka serege között is kitűnő előszeretettel viseltetnek a rideg ég alatti tenyészők iránt. Ugyan e tapasztalható a sötét, mogorva s csiüggeteg szívű, de azért elégült grönlandi, siberiai népeknél s éjszak több lakóinál. Egyébiránt a grönlandi kedélye — mi minden esetre különös — heves lángra soha sem gyúl, de hiú vágyak sem gyötrik; -- a gyermekek és szülők közötti viszony sehol sem tart oly soká, mint épen itt. Napjait a legmélyebb tudatlanságban s a legteljesb közönbösségben tölti el. Nem tudja ő, hogy vannak tartományok, hol a művészségek és tudományok az emberi életet kellemessé teszik, s a legnemesebb élvezeteket nyújtják. Azonban nem csak a hideg, hanem a szerfeletti meleg is egyaránt akadályozza nemünk kifejlését; itt lomha munkátlanság bélyegzi az embert, amott elfásulnak az érzékek s a lélek szabad működéseiben gátolva, magasra sohasem emelkedik. „A sarkkörök közelében, és a naptéritők közt még nem született nagy férfiú“.

A hon, szülőföld iránti hó szeretet, határt nem ismerő vonzalom, a nemesedés s hasznos ismeretek malasztjait nem érző s nem élvező, műveletlen s természetes állásban élő népfajknál

kitünőleg szembeötlő s észrevehető. Belső szózat, nemes ösztön, természetes hajlam, szellemi kötelezettség, kebel sugallat, égi sugár, szent érzelem, polgári erény, magasztos ihlet, hatalmas vonzerő, sajátos izgalom, igéző hatás, vagy minek nevezzük szellemünk s természetünk e villanyos- s varázshatályú működését, alig tudjuk valódiilag meghatározni. Kedves bizonyára, hiteles kútfők tanúságtétele nyomán minden természetes észszel megáldott ugyan de szellemileg műveletlen lények előtt a hely, hol születtek, az éghajlat, melynek befolyása alatt lettek s nevedtek, a tér, hol gyöngébb éveikben jártak, keltek, mulatgattak, a fris forrás, mely szomjukat enyhítette, a lombos fa, melynek hűs árnyában oly kényelmesen pihentek, édesdeden szunnyadoztak; mind olyatén kellemteljes s el-elandalító tárgyak ezek, s annyira bevészék keblükbe, melyekre — ha hazájukat bár mily felmerült körülmények s balviszonyok miatt elhagyni kénytelenítettnek, — nem lehet nem buslakodólag, fájva, epedőn vissza nem emlékezniök, s melyekről földi él tükön keresztül nem lehet csak egy villanatra is megfeledezniök. A kafrai s floridabeliek legyőzhetetlen vonzalommmal s hű szerelemmel viseltetnek sűrű homályt terjesztő hegyeik s hűs völgyeik, nagy részt terméketlen földjeik irányában, és ugyan annyira, miként semmikép sem képzelhetik s foghatják fel, mi haszon s élvezet háromolhatna reájok, ha ők önhazájukat önkéntesen elhagyván, azt más idegen hazával cserélnék fel.

A föld színén létező eszeslények között az utazók egyértelmű nyilatkozatai majd nem legboldogabbaknak tüntetik elé éjszaki Kalifornia lakosait, megjegyezvén rólók; miszerint öröm között, megelégedést sugárzó arczzal és ugyan minden nyomasztóbb gond, keserűbb aggály nélkül telve rénynyel, telve ártatlansággal élük éltük minden szakát át, egyre vitatván, miként ismeretlenek előttük az élet azon kényelmei, a külsőségek s a fényezés azon nemei, elemei, melyeket mi ha nélkülözni s melyektől ha csak határozott időre is megválni kénytelenítettünk, elcsüggedés, szorító aggodalom lepnc el keblünk egész belsejét s olyatén kedélyhullámzat hatna valónkon keresztül, mik folytán az életet életnek sem mondva, sőt azt megúnva, kétségbe esve, emésztő bánattól környezve, ezer féreg rágodnék szivünk legérzékenyebb szálain. Ellenkezőleg, mint csak most érintém, a természet adományaiival megelégedvén, pompát, hiú vágyakat nem szomjazva, a kényelmek puha vánkosságairól, terített gazdag asztalról, habzó kehelyről, csillogó ezüstrrel s arany-

nyal bevont, magahoni s ében fából ügyesen faragott czifra bebeczvényü butorzatokról mit sem tudva, testnek s léleknek árt-ható szenyynes kéjek, élvek után soha sem sohajtozva, sanyarúbb munka nélkül, kényelemben, boldogan élék napjaikat.

És valóban sok oknál fogva nem lehet őket a szó finomabb értelmében boldogoknak nem mondanunk, hisz több, különösen Ewans hires angol utazó bizonság tétele sugarain; természeti egyszerűség, jellem- és erkölcs tisztaság húzódik élükön keresztül, minél fogva nem lappangnak de nem is lappanghatnak körökben az emberi boldogság, áldott béke, megalapított rend s csendes nyugalom feldúlói, nincs nálok rabló s gyilkoló banda lesben, nincsenek közöttük dühös szenvedélyű zsarnokok, nincs ott per, nagy ritkaság a szóversenygés, civakodás s a boszúvágy pokol lángjai nem dühöngenek. A mi bámulatra méltóbb a majd szünetleni testmozgás, naponkénti vadászat gyakorlatiban ép, erős s vidor egészségnek örvendő testüket fentartva, az életben vajmi sokszor előfordulni szokott sok nemű mindenféle alakban mutatkozó nyavalyák, betegségek alig tapasztalhatók. Távol az ellen, ki nyagalmukat megzavarni, házi csendes létüknek alattomos törekedés, kajánság s leskelődés által más irányt adni, ősi szokásaikból, honi életmodjukból kiforgatni, vidám, felleg nélküli napjaikat komorrá, borussá tenni törekednék. Emberrel soha, csak erdei vadakkal viaskodnak. Egyébiránt ha történetesen s bár mily szín alatt honuktól megkelletik válniok, békételenek, nincs vége a siránkozásnak, szomorú érzelmeknek s megindúlt lelkük mélyen érzi az elválás szivöldöklő gyötrelmeit. Ismeretes előttünk azon frankhonba mintegy 17—20 éves ótahajti szigetéről átszállított ifjúnak esete, kinek hazájátóli elszakadása nem csak leküzdhetlen fájdalmat, méla szomorúságot okozott, — mit semmiképp sem vala képes elnyomni, — hanem e mellett újhonábani érkezéttel arcán látható volt nagyban a megrendülés, szemeiben a felvillanó bánat és egész lényén a megrázkodás. Aggodalom közt tekintett itt szét, keresve keresett társat kihez szerelemmel fordulhatna, kivel szive érzelmeit, szelleme gondolatit testvérileg közölhetné; keresett tárgyat, miben örömet, élvezetet találhatna, mi vágyát lecsillapíthatná s kedélyét kielégítené. Azonban hasztalan vala minden sovár, szivküzdelem s hő akarat, mert csak új s ismeretlen elemek, tárgyak, tájékok, emberek, szokások merülének fel lelke tükreben, melyek őt legkevésbbé sem érdekelvén, mindannyian visszariasztólag hatottak reája. Bizonyos alkalommal egy olyatén kertbe vezetették, mely

egészen szigetekbeli növényekkel, fákkal, virágokkal vala beültetve, mit ő bámulva szemlélvén: majd öröm emelte, majd bánat nyomta kebelét, miközben egy honából eredett élőfa derekát átkarolván, azt annyira szorította szerelemmel magához, miszerint attól elválasztatnia csak sok kérésre s unszólásra sikerült, kilépvén pedig a kertből, hideg borzalom fogá el egész lényét, mely napról napra minden reá fordított gond s jó akarat mellett nem csak hogy nem kisebbedett, hanem inkább és inkább nevededett, s nem is hagyta el mindaddig, miglen hazamenetre szabadságot nem nyervén, Frankhont örökre el nem hagyá. Ez ifju midőn luzamosb utazás után a hajó fedezetéről szülőföldre hegyeit, boldogsága tárgyait megpillantotta, hirtelen lehányva testéről europai csinos öltönyét, saját ruhájába öltözködött, ideggel, nyállal felfegyverkezve közel a parthoz úszó hajóból a tengerbe ugrott, hol inas karjaival, izmos lábaival, a hullámokat a tenger felett hasítva csakhamar a szárazra vergődött, s onnan gyors léptekkel vidáman, megkönnyebbedett lélekkel a hegyek felé ügetett, útközben meg-meg állapodva a hajón lévőknék majd fejével, majd kezeivel végistenveleteket integetvén mindaddig, mig végre a hegyek elfedék szemek elől.

Nem kisebb honszeretet csatolja rengetegeihez, forró homoksivatagjaihoz a négereket. Olvasuk e szánakodást érdemlő boldogtalanokról, miként ezek midőn szülőhelyeikről a világ különféle tartományába, különféle s az emberiséget lealázó igazságtalan, aljas czélokra elhurcoltatnak, nem gyéren rabárus fehér uraik ellen összeesküsznek, kiket ha leölni sikerül, szabadon hazájukba visszavitorláznak, ha nem, zsinorral, méreg által vagy a tengerbe ugrálva — nem gondolván a tengeri örvények mélységével, nem az elnyeléssel feyegető irtózatossággal — végzik életüket, azon erős s egyszersmind örvendetes hiedelemtől áthatva, miszerint bár milyetén móddal s körülmények között, bár hol haljanak meg, azonnal s azon perczenetben elmaradt hazájukban új életre ébrednek. Akaratom ellenére is felvillan fejemben e helyütt az egykori világszerte híres Pitt angol miniszternek hatalmas s méltóságos szózata, melyet 1792-ben e négerek rabszolgaságból felszabadítása tárgyában a rabszolgakereskedést kárhóztatólag az angol országgyűlés előtt mondott. E szónoklatot minden műbiró Pitt genuiszának legjelesebb művei közé sorozza. Scheridan nem győzte abban a szigorú eszmelánczolatot, fellengős előadást, a természeti igazságo-

kat, a legzengzetesebb hangnak teljét és mélységét eléggé bámulni. Fox arcán is a beszédnek egész folyamata alatt látható volt a hatás s Windham haza ment elmerülve az emberi szónoklatnak addig előtte ismeretlen hatása felett. E diadalteljes szónoklat legnagyobb része Szalay László nagy hírű publicistánk és történet buvárunk. „Statusférjak és Szónokok“ című koszorúzott könyvében foglaltatik. Gyönyörű írásbeli erő, eszmegazdagság s alaki szépségének gyöngyei lengik át e hon és emberiség szerelmére oktató szónoklatot.

A hon iránti ösztönszerű vonzalom s hű ragaszkodás minden oddig ismert vad, tudatlan, sötét s nyers állapotban tengődő népfajoknál majdnem egyenlő fokon áll. Észrevehető az nagy mérvben a természet azon gyermekeinél és ugyan egyiknél úgy mint másiknál, kiket a műveltség, szellemi fejlődés ragyogó sugarait nélkülöző világ részeiből a polgárisultságot élvező s tudományokat becsülő világ részeibe az emberinem szellemi és erkölcsi erőbeni gyarapodását óhajtó erélyes jellemek által átszállítottak, azon legszentebb szempontból, miszerint azok szelidebb s műveltebb életmódhoz szokva, a szép és haszonszóró tanulmányokat megkedvelvén, idővel a már kiképzett s polgárisult eszméket lelkesüléssel felkarolt nemzetek között meghonosulhassanak, vagy ha nem, hazájukba visszatérvén, ott a tapasztaltakat, szerzett s magukévált ismereteket hontársaik közt terjeszszék s otthonosítsák. Azonban ha egyetemen nem is, de általán hajótörést szenvedett minden eddigi kísérlet, minden valódi kimutattatott szellemi és anyagi irány, ösztönzés. A legeslegesítő helytelen nevelés igen ritkán kiirtható. Itt rejlik az ok, miért ha mindjárt a tudományok s művészetek egyes szakában tettek s tesznek is előhaladást; de az illem, finomabb társalgási modorral s annak tisztos szabályaival megbarátkozni fáradságos törekvéseik mellett sem képesek, s miként kellesék magukat az élet különböző társas érintkezéseiben viselniök, fel nem foghatják. Ezek felett keblük egyre honuk felé sovárog, minek már csak hallatára is arcukon a szomorúság komolysága ül, szemekből a fájdalom könyei hullnak, szivök vérzik, mellük emelkedik honszerelmi képzeletekkel eltelve egészen.

Miként a műveltség s polgárisodás sugarainak jótékony hatását nem érző, nem ismerő néposztályoknál; úgy a föld nevelt s

nagy becsü szellemikincsekkel biró, jeleskedő nemzeteinél is teljes fényben ragyogó napként tündöklék a hon iránti égi szeretet. Róma lángelmű s örök hirű szonokának nemde ismeretes ama mondata, mit egyenesen, minden szövevényes szólásmód nélkül a tudományos műveltség, szellemi felvilágosodás, tökély ragyoglóbb fokára emelkedett rómaiakhoz intézett, midőn a hon szerelméről egész méltósággal, szintoly dicsően, mint meghatólag értekezvén; kinek-kinek közülünk — így szólott a hatalmas férfiú — kedvesek szülői, rokoni, baráti: de minden szeretetet magában foglal a haza, melyért a jó nem vonakodik meghalni is, ha halálával neki használ. — Hol midőn a hazáról szólok, a Fejedelem nincs elfeledve, mint ki a hazától elválaszthatatlan, atyja, feje az országnak. — Nincs dicsőbb, magasztosb, nemesebb társadalom, nincs czélszerűbb, hasznosb s üdvárasztóbb életkör a hazánál, mit egyszájjal, lélekkel vall minden őszintén érző s józanúl elmélkedő nemeslény, különösen még is erősítik ezt a hazájukból száműzött szerencsétlen hontalanok egyhangúlag. Lám az idegen honban elhalt Jákob pátriárcha — az ő szövetségi szent könyvek szerint, — arra kérte fiait, hogy majd egykor ha hazájukba visszaköltözendnek, csontjait magukkal vivén, szülőföldén takarítsák el. Ezt a hon iránti természetes vonzalmat, ellenállhatlan ösztönt, ezt az égi malasztot, magasztos ihletet, ezt a meleg érzelmet, nagy becsü erényt, lehetetlen egész valónkban nem éreznünk, ki ellenkezőt állítani merészkedik, nagyban csalatkozván, sajnálatra méltó, nem ismeri, vagy inkább ismerni vonakodik az emberi természetnek e nemes szenvedélyét, a hatalmas vonzó varázst egész lényegében, mely a tiszta érzelmű, apályt nem ismerő nemes keblű honfit honához oly édesen, oly hathatósan csatolja. Az ilyenek feledik hogy a valódi ihletés élő kútfeje a szivben van, s hogy a szivet semmi nem emeli oly magasra, nem nemesíti annyira, mint a honszeretet felmagasztaló örömeivel és lassú, méla, de bús bánatával. Kimagyarázhatlan hatályú valóban a honszeretet, honnan mint a hegyek, sziklák szüntelen ömlő s ki nem apadható forrásaiból a patakok, folyamok származnak minden nemesb, rendkívülibb dicsó tények, nagy erények, események, melyeket a hon kristálytisza szerelme érzeteitől átszellemült jelesb honfiak a nép és állam érdekében, egyedül a hon fénye s annak dicsősége lebegvén keblük előtt, most a művészet s tudományok ékes palotájában, most a polgári ügyeket bölcsen intéző honatyák termeiben, most a vérescsaták zajtelt térein oly bajnokilag végrehajtani törekszenek. Homer és Pindár szép hazája dicsó szel-

lemeit Lykurgot és Solont, Themistoklest és Epaminondást, Arisztidest és Periklest,; úgy a hajdani világbíró Róma hősi lelkeit Horaczius Coclest, Atticus Regulust, a nagy Scipiókat, Fábiusokat magasztalólag említi az utókor s a tisztelet érzelmeivel hajlik meg előttük, mint olyatén egyének előtt, kik elméjük éle, lelkük erélye és jellemük szilárdsága által hazájukat a dicsőség és fény fő-fő fokára emelni polgári s hazafiui első rangú lényeges feladatuknak tartották. A magyar évlapok halhatlanitják Hunyady Jánost a rettenthetlen bátor harczolót, Kinisit a kenyérmezei győzöt, Zrinyit a szigetvári hőst, a nádorfehérvári toronyból leugrott s az ellent magával rántó Dugovics Titust, a készhalálra szánt nemes érzelmű s hona ügyét szíven viselő Kemény Simont, Dobót az egri diadalmas vezért s más a polgárisodás és értelmiség fényes s gyönyörű aranyvirágokkal ékesített csarnokaiban szüntelen viruló s örökzöld babérkoszorút érdemlett magas jellemű, honukért lángolón hevülő, dicsően működő s közkedvességű honfiainkat. A sok közül csak egyetlennyet üdvözölt Szécsényinket a tények legragyogóbb férfiát említem fel, ki hona határt nem ismerő szerelmétől lelkesülve, erélyes kézzel ragadván meg a felvilágosodás és jólét ezer szövétnekétől ragyogó lobogót, megmutatta Hunnia népének jövő nagysága s dicsősége ösvényét, felnyitotta nyelve és nemzetisége letünhetlen fényben tündökölhető templomát. — Midőn Carthago a végveszély s pusztulás torkában fetrengett, a nők, igen a nemes lelkű s honuk szomorú sorsa felett mély búba s bánatba merült nők, majdnem hitelt haladó áldozatot vittek hazájuk oltárára, önnön hajokat hajókötelek készítésére lemetélvén. Több ily nemű s ehhez hasonló szellemű példák nélkül nem szükölködik a történelem. Voltak minden időszakban és ugyan földgömbünk minden területén kitünő, magas gondolkozású, szilárd jellemű honleányok, kik hazájukat, egyházuk s nemzetük ügyeit valódi-lag s keblük egész szerelmével felölelvén, azok híréért, javáért, dicsősége emeléseért életüket, éltük minden részeit, kincseiket, fáradaimaikat édesörömet s nagylelkűleg feláldozni készek valának. A sok közül csak kettőt említünk tisztelet teljesen a betúliai hölgyet és az orleánsi amazont, egyik úgy mint másik az inség és enyészet végveszélyéből ragadta ki hő karokkal szívéhez lelkesen szoritott drága honát. Trasybulusról a hazáját szerfelett szerető férfiúról fel van jegyezve: midőn tudniillik kevesed magával a harmincz zsarnokot Athenéből elűzte, megszólíttatott egy bizonyos polgár által, ugyan Trasybulus mennyivel tartozik né-

ked Athene? felelé, adnák az egek, hogy mivel én tartozom hazámnak, azt lefizethessem. És ez volt a honszeretetnek, a honáért lángolón égő s minden áldozatra kész honfiszivnek szózata. Az egykor vitézzszellemű izrael népe remék példáját adá honszeretetének, több izben jelesen s egész az elkeseredésig vivott honáért. A Makabeusok készebbek valának elhunyni a csatásokon, mintsem gyalázatot tenni nemzetségükön. A királyi zsoldáros, David megpendíti lantja hurjait, békességet, csendet zeng hazájának s szeretettel teljes lelke így ömledez: Édes hazám legyenek szerencsések a kik téged szeretnek! Eljött az Üdvezítő s felette szivökre kötötte az embereknek a haza sorsát. (Luk. 19. Máté 9, r.) Ó, mint lelkes hazafi még haldoklásakor is többet aggodott hazájának sorsán, mint önmagáén.

Nem csak a hajdankor nagy hatalmú s tudományos ismeretekben haladott nemzetek szellemük egész szerelmével ölelék hazájukat, hanem jelenidőnkben is kedvesen, megillető érzellemmel legdrágább gyöngy és gyémánt gyanánt karolják fel azt, minden műveltséget, tudományt szerető jelentékeny állodalmak, társulatok úgy mint egyes hófehér keblű egyéniségek; habár sajnos! találatnak is helylyel közzel olyatén ferde nézetű, az emberi természetet s annak a mennytől adott szellemi és erkölcsi tulajdonait, a honszeretet méltóságát, becsét, értékét s innen az emberiségre ömledező diszt s fényárt tökéletesen átlátni nemtudó, vagy nem akaró egyének, kik a világpolgárság eszméjét divatba hozni s azon szerencsétlen s borzalom nélkül nem említhető elvet felállítani törekszenek „ott a hon, hol jóllakunk“. Jaj volna egyeseknek, jaj volna a népnek, mely ily nemű, jellemű álokoskodás, tévs üreseszme után indulni magát eltökélené. Azt írja honát valódi szerelemmel ölelő Kölcseynek „Mohács“ nevű remek beszédében: „Minden állat keres magának fekhelyet, minden madár fészket, hova nappali vergődése után megnyugodni visszatér: s egyedül az emberen feküdnék-e a sors legterhesebb átka; vándornak lenni az egész bujdosó csillagon keresztül, s mindenütt lenni, hogy mindenütt idegen maradjon? Viselhet-e az egész emberinem iránt tiszta, szent érzelmet szívében, ki saját háznépe keskeny körében nem tudná magát boldogabbnak érezni, mint másutt mindenütt? Ki távolból megtérte után saját gyermekét nem tudná forróbb öleléssel magához szoritni, mint akármely idegent; — Isten egy szivnek egy kebelt teremte: így az embernek egy hazát. Semmi sem lehet erős, semmi sem nagy, és következéseiben tiszteletre méltó a mi cél és határ nélkül széllyel foly, a minek nincs pontja mely-

ben összeolvadjon, hanem elágazzék. Azért kell minden egyes embernek saját honáért munkálni, azért kell szerelme egész erejét honára függeszteni; azért kellett a legszebb, legrendkívülibb tetteknek csak ily szerelem kútfejéből származhatni. Egész világért egész emberiségért halni Isten teheti, ember meghal hazájaért, ember meghal háznépeért, halandó szív többet nem bír“. Ugy vélem, meg fog engedni a nemes olvasó e kis kitérésért, felfogom e szerint újlag megszakasztott gondolatim fonálszárait, s egy-két szóval érinteni törekedendem milyetén diszfokon áll s diadalmas fényben ragyog az erények erénye a honszeretet a most élő legjelentékenyebb s kitünőbb nemzeteknél, azokat értem, kiknek egyik jellemvonása a mélyebb tudományosságra s magasb értelmi s művészeti fejlettségei törekvés. Mindenek előtt futólag, röviden és még egyszer mondom igen-igen röviden jellemezni fogjuk az angolt s az általunk szőnyegre hozandó néhány tudományilag kiképzett nemzetet, honnan kétség kívül tiszta színben átlátandjuk, milyetén hő szeretettel viseltetnek ezek s egyéb itt az idő hiánya, a tér szűk volta miatt nem említhetendő népek, nemzetek önhonuk irányában.

Az angol nemzetet — mikint már azt Rónai is „Jellemisme“ név alatt kinyomott nagy érdekű munkájában megjegyzé, s kinek e szakaszban pár helyütt szavait felhasználni jónak láttuk, — általán fogva jeles észtehetség, józan itélet, higgadt férfiaság jellemzi. Minden mi nagy, fenséges, eredeti, hatalmas vonzeróval ragadja meg szívét. A közjót, ön és nemzeti dicsőségét keblén hordozván, honáért s az emberiségért legnagyobb áldozatokra, alapítványok tételére készen áll. Érdemei a művészet, tudományok, kereskedés s mesterségek minden ágai terjesztésében elvitázhatlanok. Honát az égen tündöklő naphoz hasonlítja, azt állítván; hogy Brithon ragyogó sugarai a földnek legtávolabb zugait, legszélső határait megvilágosítják s tenyészővé teszik. Fiait a honnak, leányát a háziéletnek neveli. Egyenkint elsőségért vetekednek maguk közt s az összesnemzet elsőségért küzd az egész világgal, és ugyan ennek elérhetése végett szelleme minden erejéből kiindulva felhasznál minden alkalmat, legyen az csekélyvagy nagyszerű, magán- avagy köztér. Bizonyos utazó a tengereken beszédbe ereszkedvén egy tudós francziával a többi közt kérdeztvén tőle miként vélekedik, melyik dicsőbb, anyagilag és szellemileg hatalmasabb Páris e vagy London földtekénken? „Parisii — mond hévvel a franczia — in terra urbs prima“; mit figyelemmel kísérvén a közel álló honszeretettől mindig lelkesült angol,

a kérdező utazóhoz közelebb simúlva komolyan és eléggé érthető hangon felszólal: „Londinum mundi metropolis“. — A francia hatalmas s erőteljes nemzet, hadi dicsőség után kiválólag sóvárgó. Felfogása könnyű, ítélete gyors, éles, esze találékony. Kedélye hasonló a vizszinhez, melyet minden legkisebb benyomás meg-ingat; — már hajdan ily ingadozó, de sokban lovagias, kedvel-tető, megnyerő modorúnak jellemzé a gallusokat Caesar, Dio Cassius, Livius. Törekvési pályáján a haza disze, annak dicső-sége a kitűzött cél, miért áldozatkészsége az egész világ előtt ismeretes. — A magyar Európában szép tért foglal el, egy másik földrészben fekszenek ősei ismeretlen sirjai, köröskörül rokonok nélkül áll, a birodalom polgárai legközelebbi testvérei. Tiszta érzelmű, a külszinnek embere, szereti a fényt a csillogást, becsü-let szerető és nagylelkű, harcias szellemét, bátorságát még ellenei is egyaránt elismerik. „Véralkata a magyarnak -- mint azt a finom tapintatú és fényes elméjű, meleg érzelmű s magas és nemes lel-kű gróf Dessewffy Emil a magyar tudományos Akadémia 1858. dec. 20-ki ünnepélyes közülesen tartott villanyos hatású beszé-dében érinté, — heves, lelkihetségei között a képzelő-tehetség kitünő helyet foglal“. Nemzeti felvirágzásaért kész minden ne-mes tette, ha elfogultság nélkül körül tekintünk az irodalom s ez által a nemzeti nyelv s műveltség emelkedéseért, melytén áldozatok tétettek hajdan, melytén áldozatok tétettek jelenben a szeretett hon viola és emlénnyel körülültetett oltárára, nem le-het nem gyönyörre melegedett s ihletett szívvvel a „szózat“ di-csőült dalkokával, költőink fejedelmével el nem zengentünk:

„Az nem lehet, hogy ész, erő,
És oly szent akarat
Hiába sorvadozzanak
Egy átok suly alatt.

Még jöni kell, még jöni fog
Egy jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Száz ezrek ajakán“.

Nem lehet nem keblünk tiszta lángjától hevülve, szellemdús s ki-tünő műveltségű, de tőlünk messze költözött Kölcseynkkel fel nem szólalnunk:

— neked élni kell oh hon!
S örökre mint tavasz virúlni.

Mily tüzrel, szelleme gyöngéd érzelmeivel karolta át minden időközön keresztül a magyar hazáját, mennyire becsüli s megtartani törekedik mainapon is ősi szokásait, sajátságait, erkölceit, jellemét, történet könyveink egytől-egyig fenhangon hirdetik. És ha voltak is idők, melyek a hon geniuszát elszomoríthatták, a vád csak egyeseket érhetett, a nemzet egészségesebb része mindenkor készen állt a rosz s vészes elemet megsemmíteni, más részről pedig támasztott az Isten férfiakat, kik legdrágább kincse, hona felett őrködtek. A magyar hódító fegyverrel lépett fel Európában s nyugati hazája keletkezésétől ezer éven által legújabb időnkig, szakadatlan harczok és tusák tanyája volt, fegyvercsörgés közt született a gyermek, csatatéren nevededett s ott vérzett el. Hol fegyver zajg, ott a szelid s csendes életet kedelő műzsák elnémúlnak s a művészet legfényesebb borostyánai is hervadásnak indulnak. Egyébiránt — irodalmunk mennyezetén örökös fényben ragyogló Toldy Ferencz szerint — „miként pusztá fenyéren is terem olykor egyegy illatos virág“, úgy egyes lángeszű férfiak tüntek fel a leghomályosb, szendergőbb századokban nálunk is, kik a művészet és tudományok nagy terjedelmű szentegyháza legnemesebb érczekből készült s gemmákkal kirakott ajtaját feltárván s ott azok sok irányban virágzó ágait nagy gonddal felölelvén s azokban nem csekély haladást téve, nemcsak egyéni gyönyört s magasb szellemi élvezetet kerestek, hanem az édes hon iránti szent tartozás lebegvén szemek előtt, eszük, elméjük csüggedetlen tevékenységével oda törekedtek, hogy mindazokat közrebocsátván, polgártársaikkal kellőleg megkedveltessék. Mi több magyaraink közül sokan külföldöket beútafván, hol a szellem világában mit szépet, hasznost tanúltak, tapasztaltak sajátjukká tévén, ernyedetlen törekvéssel azon iparkodtak, hogy mindazok honukban erős gyökeret verve, eredménydúsan mielőbb felvirágozzanak, s új élet ébredjen a tudomány s művészetek magasztos térein, a költők ajkairól zengjen a dal, a szépért és dicsőért égő szövétnek lobogjon a nép, a nemzet kebelén. Szintugy a mások nyelvén gyűjtött értelmet, főképen azért szerzik meg maguknak, hogy honukban másokra is terjedjen, hogy részt vegyenek mások is annak jóvoltából, azok tudniillik a kikkel együtt élnek, s a kiknek sorsától soha sem választhatja el senki bűn nélkül a magáét. Ha elválaszthatnók is csupa jégen épített ház lenne, melyet az első déli szél elsüllyeszthetne. De merre hová ragad hevem? én a magyart szellemi főbb vonásaiban jellemezni akarám, azonban ugy veszem észre, miszerint

minden eddig tett kísérletem erő- s időpazarlás, további működésem pedig e téren felesleges és szószaporítás lenne, miután szerintünk senki jobban, értelmesebben, szabatosabb elmeállal, gyönyörködtetőbb modorban, világosb és velősb szavakkal nem jellemzte a magyart mint az örökérdemű s köztiszteletű mélt. Farkas Imre székesfehérvári püspök úr, az esztergomi országos főegyház felkenése alkalmával Felséges Fejedelmünk, Honunk s Egyházunk nagyjai előtt mély tudománnyal szerkezett, lélekre, szivre egyaránt kiható, erélyesen elszavalt roppant becsú szent beszédében, — „a magyar nemzet — így szólott többek közt a lelkes férfiú — mikor fegyvert fog, félvilágot meghódít, mikor tollhoz nyúl az éjig ér bölcsesége“. Mátyás az igazságos több izben mondá: „egyedül én ismerem a magyart; Szóra figyel tetre indul“! — A német nemzet kitünőleg iparos, és családias, a munkásság és házi erények jelleme fővonásai, kedveli a tudományokat, különösen a bölcsészetet, a művészet sokoldalú ágait, különféle mesterségekben, kereskedés s gyárak felállításában igen jártas, mik által honát a dicsőség s jólét legfőbb fokára emelni szive egész vágyával, ernyedetlenül törekszik. — Az olasz mély érzelmű, átható elméjű s képzeletű, szép hajlamokkal biró, vidor, élczes de sokban nem kitartó. A költészet, zene, szobrászat és festészet sehol sem ragyog annyi s oly utánozhatlan remekekben mint olasz-honban, mely úgy látszik örökké a művészet Mekkája maradand. Érző létszereinek kifejettsége, lángoló képzelete, érzelmi bensősége, a hajdankori nagyságnak emléke, a borúlatlan szép kék ég, mely alatt lakik, a balzamos lég melyet szí, maga a bájos természet művésznek alkotá az olaszt. Lelkesedett minden iránt mi szép és fenséges, művészi ihletségében a tiszta emberiség és igaz honfiúság, a honszeretet szikrázó tüze fel-fellobban keblében. — Az orosz bátor, elszánt s vakmerő katona, kedélye mély, érzeményei könnyen gondolkozóvá teszik s következetesen indulatai sem lobbanak fel, kivéven hirtelen haragját, melynek ritkán szokott ura lenni, de annál szenvedélyesebb. Honát szereti, fejedelme irányában hí, engedelmes, vallásához, nemzetiségéhez a legtúlzóbb vakbuzgósággal ragaszkodik. Helyén esik itt ugy hiszem egy történt dolgot megemlitenem, melyből eléggé világos mennyire kész az orosz minden áldozatra hön ölelt honáért. Gróf Rostopsin moskói kormányzó miután felsőbb parancs következtén 1812-ben Sept. hó 14-én a várost szabadon bocsátott rabok által felgyujtatta volna, Worvnovol saját kastélyát is porrá égette, ezen felirást hagyván maga után: nyolcz év óta szépitem e mezei lakomat s itt

háznépem kebelében boldog napokat éltem. E jószágnak 2,700 emberből álló lakosi elhagyák azt, titeket közelíteni látván s én folyújtom tulajdon házamat, hogy ti azt meg ne fertőztessétek. Francziák! Moskóban két palotámat nektek hagytam fél millionál többet érő készülletekkel. Itt nem találtok egyebet hamunál. — A spanyol eszes, könnyen ingerlő, bátorság, honszeretet, túlzó nemzeti büszkeség, elbizottság, gőg jellemzi. Nemzetét elsőnek tartja a világon, hónát a földtekén legszebbnek hiszi, s azt mondja: „hol Madrid mutatkozik ott a világ elnémúl“, — s a spanyolok csak nevére is reszkednek a föld minden népei“. — Pedig effélék nemcsak a nép nyelvén, sőt magasabb körökben is kivált hajdan, sűrűn forogtak. Újabb időkben a sors csapásai — úgy tudjuk — lehangolák e nemzetnek büszkeségét.

Most már a lélek egy más jelentékeny s hatalmas működéséről a honvággyról pár szóval értekezendiünk. „A vágy általán — Purgstaller a magyar akademia bölcsészeti osztályának egyik legbuzgóbb tagja, egyik fő disze szavai nyomán — azon lelki törekvés, mely által a kedves érzelmeknek tárgyát birni, a kedvetlenét elhárítani szándékozunk: a vágyak tehát közvetlenül az érzelmeken, közvetve a tárgyak megítélésén alapszanak, és szinte a kedélynek tulajdonittatnak, mint az érzelmek“. — Különösen a honvággy szellemünk azon varázshatású vonzereje, természetes szenvedélye, tulajdona, mely minden egyéb vágyakon nemcsak felül emelkedni, hanem ösztönszerű működésének befolyása által mindazokat hatalma alá hajtani s felizgatni is képes egyszerűsmind. Mondják ugyan, miként idegen ég alá költözött nevelt s tudományilag képzett, gazdagított egyes egyének ha irányukban minden részről kedvező körülmények merülnek fel, s kényükkedvük szerint folynak ügyeik, az ott feltalált s reájuk lényeges hatást gyakorló kéjkebe, gyönyörökbe temetkezve, végkép megfeledkeznek egykori szülőföldjükről, meg hazájukról. Hibás vélemény, helytelen nézet, holott az általános tapasztalat a dolgok legjobb mestere ép ellenkezőt bizonyít, azt állítván, hogy a honvággy, — mint csak két-három sorral fenebb is érintők, — oly hatalmas szenvedély s erős lelki tulajdon, mely nemhogy nem

hagyja magát más szenvedélyektől legyenek azok bár mily kedvezők, nagyszerűek elnyomatni, sőt inkább mindazon emberben rejltő szenvedélyeket, melyek az eszeslény szívét melegítik, égetik, elevenítik, hervasztják, boldogítják és boldogtalanítják felizgatja, mi által viszont ő izgattatik fel.

Nincs szerencsétlenebb halandó, mint ki a keblébe mélyen oltott honvágy szent érzelmét magában fojtani s minden utonmódon tőle kitelhetőleg a világ zajától komoran vissza vonulva elrejteni törekedik. Siratja az ily egyén hazáját, siratja titkon és óhajtja a szép, igen szép lelkű költővel az olasz nemzeti irodalom egyik teremtőjével, a nők, a szerelem dalnokával Petrarccával:

„Hogy könyei magukban folyjanak“.

Leverő gondolat, nem csekély csapás, minthogy az illetén kinos helyzet napról napra nemcsak jobban és jobban elkészeríti, felémésztí az életet; hanem aggályt, belső gyötrelmet, bút, mély bánatot s más egyéb testre és lélekre kellemetlen hatályú körülményeket idéz elő egyúttal, melyek gyászos vonalain egy csendesebb hazabani végelköltözés kétséget nem szenved csakhamar békövetkezík. És még is találtnak, kik azzal mit sem gondolva, kedves előttük a veszély, a gyötrelm, a halál.

Vannak kik erősítik, hogy az emberi kebelbe öntött nemes szenvedély, melyet mi honvágnak nevezünk, koránsem önálló, független, sőt igen is szoros, elválaszthatlan kapcsolatban áll földi kincseink, anyagi vagyónaink édesgető sokféle varázsaival. E tétel valótlanságát több utazó tapasztalatai eléggé megczáfólják, kiválólag Frankhon jeles s tudományos egyénei földgömbünk több részit bentazván, írják; hogy a világ majdnem minden tájain akadtak egyénekre, kik majd önként, majd mint szerencsevadászok, majd a balsors iszonyú vaskeze által üldözöttek hagyák el hazájukat; és hogy az illetén kivándorlottak időmultával idegen honukban, idegen égaj alatt megtelepedvén, nem gyéren részint gond, fáradhatlan szorgalom, sok küzdés, kitartás után, részint szerencsés üzlet, kedvező viszonyok nyomain anyagi jólétben annyira haladtak, s mulékony földi javakra oly mértékben tettek szert, minélfogva mindenkitől a kényelem, becsülés és szabadság áldásai között boldogoknak tekintetnek. Azonban minden boldog állás, szerencsésnek látszó körülmények — miként állítatik — nemcsak nem képesek velök elfeledtetni az elhagyott hont, sőt inkább untalan tisztább és tisztább fényben s enyészthetlen

lánggal ég keblükben a hon iránti forró vágy, a lelki harc, a fájó és megnevezhetlen titkos érzelem; ámbár az elmaradt honban nemhagytak maguk után vagyont, nem birtokot, nincsenek ott nagy értékű gyöngyeik, drágaköveik, arany- s ezüst halmaik, mik után esengeni, sóvárogniok kellene. És még is az elhagyott hon birja nagy részben egész gondolatjukat, foglalja el érzésüket, melyek most merengést, nyugtalanságot, szívfájdalmat eléldözve, most helyzetükkel meg nem elégedést, ügyeik elrendezésében bajt, zavart okozva, messzeűz tőlök minden lelkicsendet, minden földiboldogságot.

Van-e földünk felett okoslény, ki előtt ismeretes ne volna a szív azon hatalmas vonzereje, a lélek azon elbűvölő hatása, melylyel a puszták- vadonokfiai a pásztoremberek viseltetnek azon tájak, vidékek irányában, melyeken behegő s vigan szökdellő nyájukat őrizni, csordáikat legeltetni megszokták, legyenek azok magas hegyek, vagy sűrű erdők, legyenek mély völgyek avagy rónaságok, egyre mén, miktől ha a viharzó élet utain felmerülni szokott csapások távozni kisztetik, legkinzőbb képzeletek martalékivá vállván gonddal teljes fővel, földre szegzett szemekkel, szívrepesztő gondolatokba merülve andalognak mindenfelé, vége nyugalomoknak, elcsüggedve, emésztő sóhajok között élék borúval telt napjaikat. Nézzük s csudáljuk a széps regényes Svájcz tűzzsellemű fiát, mily élénk, férfias elszántsággal, mennyire hősileg, mily kész s erélyes érziülettel, ősei szellemétől lelkesülve, vértől, haláltól nem irtózva, hű fegyverrel kezébe küzd, viv a hótakart tetőkért, a bérczekért az édes honért; mintha csak elődei kiontott véreért boszút állani, avagy életveszélyben forgó eljegyzett ifju mátkáját, szíve szerelmét védeni, oltalmazni eltökélt volna szándoka, akarata, bizton hive s azon öntudattól erősítettve, hogy hű hazafi szívvvel keblében s valódi szeretettel védő s csatatéren álló egyes egyén úgy mint szívben és lélekbén, czélban és akaratban, érdekekben és munkásságban egyesült egyes nemzet legyőzhetlen, bár ki legyen is az ellenség, — mintha csak honunk szellemi és anyagi boldogsága emelkedéseért élt s nemzeti léte fentartásáért küzdött és áldozott legnemesebb magyarjának, halhatatlan Széchenyinknek azon nagy s örök igazságot hirdető szavait hordozná keblében, „hogy nem mennyiség, hanem minőség az erőnek sarkalata“. Vagy nyissuk fel a világtörténelem tanulságteljes lapjait, melyekre az emberiség küzdelmei feljegyezve állanak, számtalan egyénekre találandunk ott, kik távol a hontól, minden visszatérhetés reménye nélkül sok év legördülte múlva sem tud-

ták hazájukat feledni, sőt elhervadva mint a nedv után sovárgó virág, s időnek előtte elgyötörve, örömmel várták végórájukat. Az ilyenemű gyötremnek, emésztő bűnnek, betegképzelődsnek leginkább alávetvék a honából száműzött szerencsétlen hontalanok; úgy azok kik messzeföldön katonai állást elfoglalni köteleztettek. Ez utóbbiak kebelében akkor villan, ébred fel főleg a legyőzhetlen honvágy édes hatalma, minekutána terhes s huzamosb utazást téve, magas hegyeket, széles folyamokat, tengereket hagytak hátra maguk után. Minden úgy rémlik ekkor előttük, mintha magától a világtól vettek volna végbucsút, megettük feküdvén mind az, mi szíveiknek kedves: haza, család, barátok; előttük csak pusztaság, vészek, biztalanság, rémek tünedeznek fel sötét alakokban. Ily levert kedélyi állapotban, nehéz küzdelmek s tünődések között a nyugtalanság és izgatottság fokonként erőt vévén rajtuk, búslakodókká válnak, panasz hangzik le ajkaikról s a kétségbeesés jelei körökben mindegyre mutatkoznak; neveli ezek mellett aggodalmukat a közöttük ilyenén alkalommal elharapodzni szokott ragályos betegség. Elhagyatva képzelik ők magukat távólföldön mindentől, vigasztalást keresnek mindenütt, segélyért esenkednek úton útfélen, fel-feltekintvén az égbe, fel a légben vándorló fellegekre, mintha csak mondani akarnák: bennünket többé semmi meg nem ment; oda vagyunk örökre! Isten mindenek ura, könyörülj rajtunk! vezess vissza szeretett hazánkba. Észrevette ezt már nagy Sándor és Julius Caesar hadjáratában, hogy az emberek képzeletére milyen rettenetes hatást gyakorol a honvágy. Midőn nagy Sándor katonái zúgolodva visszatérési szándékukat jelentenék, azt mondá: jól van, menjetek haza, mondjátok meg, hogy Sándor maga maradt Ázsia meghódítására. Humboldt Sándor — egy azon nemes keblű férfiak közül, kik az emberi nemzet szellemi történetében, mint a haladás vezérei, a legfényesb nevek sorában fognak örökké ragyogni, — spanyol Amerika belsejének beutazására engedelmet nyervén Pizarró nevű hajóra szállott, mely is 1799. Jun. 5-kén felszedve horgonyait útra indúlt. Humboldt keble örömezzelmek tengerében úszott midőn ifjusága legszebb álmait végre teljesedésbe menni látta, midőn mindinkább kifejtett szemei előtt a szabad és nyílt oczeán megmérhetlen siksága, s midőn majd az éj sötétében egy halászkunyhó világa fel-feltűnt szemei előtt, mint legutolsó tárgy, mely szülőföldje partjairól elébe csillogott. De ehhez némi fájdalmas érzés is csatlakozott. „Első ifjúságunk benyomásainak egyikéhez sem lehet hasonlítani azon mély ér-

zést — mond Humboldt — mely bennünket meglep, mikor először kelünk hosszú útra. Elszakasztva leggyöngédebb érzelmeink tárgyaitól, s úgy szólván, új életbe lépván, kényszerülve vagyunk magunkba vonulni s oly elszigeteltségben találjuk magunkat, nyílet azelőtt sohasem ismerénk“. Nem-e honszeretet s honvágy húzódik a nagy természet nagy bűvára itt idézett szavain keresztül? Gróf Andrássy Manó a nemzeti irodalom s minden közhasznú hazai vállalat lelkes előmozdítója, „Utazás Kelet Indiákon“ című gyönyörű tollal, kedélyrehatólag szerkesztett, mind végig igen gazdag, sallongos kifejezésekkel áradozó s még a külföld tiszteletét is felidéző remekművében lerajzolja Kalkutát, le annak páratlan s pompás vidékét, említést tesz egyúttal növényországáról is, „miben — úgymond -- valami új, miénktől eltérő, ennél sokkal bájosabb világ nyílik meg a természetbűvár előtt, s az idegen alig tud eltelni véle, és mintegy fájlalnia kell, miért nem születtet, miért nem élhet ez örökzöld édenben, ez illatos virányokon? És valóban nem győz csudálkozni azon az utas, mikép kívánczozhatni el innen, mikép vágyakozhatik oly epedve vissza az angol e mosolygó ég alól szomorú ködös honába? S pedig az itt élő angol mind, ha kifogyott a szóból, időjárás helyett azt emlegeti, mily boldogság otthon, bár csak minél előbb haza mehetne már! És hogy folytatja lentebb a nagy érdemű gróf — egytől egyig, kivétel nélkül mind azért a boldog Angliáért sóvárog, mintha csak ott volna igazi élet, itt pedig Indiákon sanyarú száműzöttség. E szenvedgett honvágyokat abban vélem — így szól tovább — lappangani, hogy a honából szerencsekeresés végett ide szakadt angol, miután megszedte magát, szeretné a világgal ellihetni, mennyivel több és nagyobb úr volt ő otthon; mostani élete az anya országához mérve nyomorúság, hirnévben, fényben oly üres; mintha otthon nyakig ült volna ugyancsak ő dicsőségben. Holott az igazat megvallva, azon iszonyatosan gazdag tözsér, vagyonos tisztviselő, — kinek ma húsz harmincz szolga ugrik elé szavára, hódolatos készséggel várók parancsait. — Angliában egykor tán maga kefélgette ruháit“. Való, tagadhatatlan, a hitegetés, ámitás, álfogás, hiúság s látszatni akarat roppant szerepet játszik náluk, azonban el kell ismernünk egyszersmind, miszerint a hon iránti szent érzet, leküzdhetlen vágy, lelkiünk e nemes szenvedélye, a vonzó varázs itt is, mint minden jó érzelmű s bár mi szin alatt honából kiköltözött halandónál nagy hatást, visszautasíthatlan érzést gyakoról. A déli szigeteken tartózkodó angolokról tudatik, miszerint

ezek meghatározott időben a tenger tágas szélein összecsoportosítani szoktak, minek csattanásain, csacsogásaiban, háborodott hullámai hánykodásán, dalaiban, tajtékzó habjai sziklákhöz verődött frecsenéseiben, tompa zugásán gyönyörködven, órákig társalognak vele, elmondják sorsukat, elbeszélik dolgaik folyamát s biztossá tévén meddig fognak még maradni a szigeteken, búcsúvételők alkalmával pedig nyájas hangon arra kéri, miként ha eljőend az idő a haza utazásra csendes és biztos hátán hordja a hajót, melyre szállandanak s vezérelje őket szerencsésen vissza a szülőföld tüzhelyéhez, a forrón kedvelt hazába. De a szorgos szántóvető sem egykönnyen tudja feledni szülőhelyét, nem az ekevassal túrt földdarabot, a terebély hárs hűvös árnyát, a rónat öntöző vidám csörgésű csermelyek vizét, a szikláról sziklára rohanó zuhatag tompa moraját, a mezőt, rétet zöld erdőket melyekben annyira gyönyörködött. És szerfelett boldognak érzi magát huzamos távolléte utáni hazatértével, ha újlag eredeti ősnépe, fajtája között lehet, szemlélheti szülőföldje határát, az általa szorgalommal művelt földrészt; ha újlag alkalmá nyílik nyájasan ölelhetni a míg életben lévő jó édes anyát, a súlyos munka alatt meggörnyedt öreg apát, testvéreit, egykori ismerőseit. — A párisi orvosi lapok nevezetes eseményről irnak, egy bizonyos bernei születésű hajadonról, ki hosszas ideig a kórházban sinlődvén, s kin a honvágy érzete annyira hatalmat vett, minélfogvást egyre sirt, búslakodott, siránkozva kérte a körülötte lévőket vitetnék őtet vissza hazájába, e között honabeli énekeit szünetlen dalolgtván. A szerencsétlen napról napra jobban és jobban elfonnyadván, egészen kiaszott s végre elhúnyt.

Ha mindjárt némelyek szerint, kik magukat világpolgároknak neveztetni örömmel hallják, léteznének is a szerencse rózsakarjain a hontól messze a távolban élő egyes egyének a honvágy érzelmét s az onnan eredni szokott természetes gerjedelmeket elnyomni iparkodók; kétségtől sikertelenek maradnának törekvéseik, nyom nélkül, szemfényvesztő délibáb s üres füst felleg gyanánt enyészendnének el munkálkodásaik; hisz a csallhatlan tapasztalat ismereteink ez ősnépe bátran hangoztatja; járjon bárki arany tisztaságú éghajlat alatt, járjon ékesen virító rózsabokrok, szállófürtökkel díszlő zöld lugosok között, járjon a folyamok, tengerek gyönyörű virágokkal ékeskedő partjain, festői szépségű tájakon s oly vidékeken hol örök tavasz honol, öltön magára arannyal himzett biborpalástot, lakjék nagyszerű pompás épületekben, bővelkedjék a gazdag

természet minden képzelhető adományival, kielégíten mara-
dand kebelők, s a honvágý varázsló ereje vissza-vissza fogja
emlékeztetni az elvesztett honra, a már említett örökéletű Kis-
faludy dallá:

„Bár a szerencse nyílt ölébe zárja,
S körül ragyogja a hír csillagárja,
Még élte tart csak vissza-visza néz.

Ovid, a csinos eszű, könnyű tollú, de gyöngéd természetű s
mód felett kesergő Ovid — kit Augustus a tudós férfiak, a
művészetek és tudományok szenvedelmes barátja, nagy lelkű
pártolója, terjesztője a geták földre száműzött, — kénytelen
volt a fényűzés, tudomány, műveltség és hatalom szép hazáját,
az akkorban aranyvilágot élvező Rómát elhagyni, miért is élte
folytáig kesergett s vigasztalhatlan maradt. Hasztalan rimánko-
dott Augustusnál, hasztalan folyamodott Róma isteneihez ki-
vánva kívánt honába visszatérni, ott élni, s eltemettetni; ám-
bár nem lehet épen állítani, mintha hazáján kívül rosziúl foly-
tak volna dolgai, tudjuk, hogy e férfiú Róma legelső s örök-
hirű alagýása száműzetése helyén nem csak tiszteletben tartá-
tott, hanem halantékaira illesztett babérkoszorúval fel is díszesít-
tetett. Mindamellert vérzö szívvvel, csüggeteg lélekkel a honvágý
nemes szenvedélyétöl mélyen áthatva búslakodólag kiáltott fel:

Nem tudom én minémü édesség vonja az embert,
Hogy szülöföldjét el ne feledje soha?

Ki az, ki a római búdalos mondatát egész terjedelmében nem
érzi, nem érti s fel nem fogja?

Nincs állandóság a földön — a szép hajnali eget felhők bo-
ritják. Az ember a szenvedélyek játéka, változik szünet nélkül
mint a lég mely környezi és élteti. Innen a legkisebb széltöl
érintett sás gyanánt ingó halandó lények most a változott kö-
röletektöl, néha a képzelt szabadság szerelmétöl, máskor a fia-
tal kedély s indulatok hevétöl felizgatva avagy rözsaálmai tüü-
dér fényétöl elkapatva, — mitsem ügyelvén a vér, a szív esen-
desebb mozzanataira, az éghajlatra, vízre, légre, az elmek unta-
lani harcra, saját életmódjoktól elütö tápszerckre, melyek
nemcsak a test alakjára és kifejtésére, hanem még az erkölcsi
tulajdonokra is kibeszélhetlen befolyást gyakorolnak, — meg

nem fontolván kellőleg Tompa koszorús költőnknek hatásteljes szavait: „Szívet cseréljen az, a ki hazát cserél“, — nem üdvözült Vörösmartynknak a honszeretet és erény elbájoló s legnemesebb éneklőjének a magyarokhoz irt figyelmeztető Szózatát: „A nagy világon e kívül nincsen számodra hely“ — szabadulni vágnak — nem ugyan keblükben küzdő megilletődés, s kedélyhullámzat nélkül — a helytől, hol születtek, nevedettek, s égnek megválni az apai laktól egy boldogabb hon után sovároogva. Azonban már búcsú vételük első pillanatában izlelni kezdik előszörbeít az elválás keserű kelyhének és alig távoznak az édes honból, alig hagyják el a honhatárt, a hajlékot, melyben napjaik bárha szakadatlanul nem is folynak teljes derűben s mindig öröm között, azonnal villámgyorsasággal egy titkos érzet hatja át mellüket s észrevétlenül felébred bennük a honszerelem édes szenvedelme, a honiránti gyötrő vágy; főleg miután érzik idegen ég alatt a felmerült viszonyok mostohaságát, tapasztalják, hogy nem mind szinarany az a mi fénylik, s átlátják, hogy maguknak kártyavárat építettek. Ennélfogva csakhamar visszakövetelik lángzó hévvel, keblük egész szeretetével az anyatermészet legelső ajándokát, vissza az elhagyott hont, vissza ismerőseiket, egy perczenetig sem késvén ott hagyni a messzevidéket, a mérhetlen haragos tengereket, oda irányozva gyorsan lépteiket, miszerint mielőbb színről színre megláthassák a forrón szeretett hont, melyet letapodván az előttük nyiló rózsát — meggondolatlanul, — hűtlen tanácsuk mellett elfogultan, hálátlanul elhagytak. De nemcsak a ferdén felfogott nézetekkel megtelt keblekben honukból távoztukkor észrevehető a kedélyhullámzat, a dúlás; szintúgy a tapasztalat, ismeretek s tudomány szerzés tekintetéből honukat elhagyók is érzik annak súlyát, hatását, és valamint amazok, úgy emezek visszatértük alkalmával kulcsolt kezekkel térdre, rogyva, elnémuló tisztelettel megcsókolják a szülőföldet, a hont, hálakönnyet ejtve annak szent kebelére, áldván a Mindenhatót ki őket visszatérhetési erővel megajándékozni kegyeskedett.

Igy állunk mi a földi vándorélet ösvényén, így a körülöttünk fel-feltűnedező tárgyak, így az édes hon irányában is, mit akkor siratunk főkép egész mérvben, minekutána könnyelműleg isten-hozzádot mondvá elvesztettük. Meg kell következőleg előbb válnunk hazánktól, búcsút kell vennünk szülőinktől, rokonainktól, barátainktól, hogy annálinkább érezhessük vesztességünk nagyságát, annálinkább ha egykor a távolból megtérendünk há-

zikörünkbe, tudhassuk voltaképen becsülni, szeretni az elhagyott hazát. Ah milyetén kéjt érzünk szétáradni egész valónkon, milyetén nyugalom s boldogság kezd meghonosulni kedélyünkben huzamosb távollétünk után megláthatván az édes haza földét, az embereket, kik között születünk, a mennyboltozatán a napot, holdat, csillagokat, melyek földünk felett oly tiszta fényben tündöklenek. Mindenek előtt megérkeztünkkel megszámláljuk az időt, mennyi folyt le azóta mióta mint gyermekek örömjajongva átfutkostuk a mezőt, völgyet, ligetet, kérdést teszünk mi történt mióta szülőföldünk határát elhagyók? megtekintjük a tavat, melynek nádas partjain egykor ábrándoztunk, valjon most is az égnek képét viseli e csendes tükörén; a halmokat, melyek azt körözik, ott állanak e a régi helyen, mint évek előtt, mennyire vastagodott a cser, melyet saját kezeinkkel ülteténk. S azóta mennyire változott, mennyire veszett el. De van e toll, mely az égi örömet, a hatást a szívérzelmeket, mellyek honunk, szülőföldünk viszonzásakor kebelünkben kelteznek, kellőleg lefesteni képes volna?

Előttünk állanak szomorító példaként a hazájukból száműzött boldogtalan hontalanok; ezek ha mindjárt idegen földön, idegen égöv alatt a kedvező sors s a nemvárt, soha nem remélt körülmények folyamán olyatén vendégszerető s lovagias előzékenységű egyénekre találának is, kik őket a szeretet legőszintébb jeleivel fogadván, minden szenvedést, keservet, bánkódást tőlök kitelhetőleg a legmelegebb érzéssel messzeűzni, fájdalmaikat a jótékonyság illatos balzamával enyhíteni tüzték is ki célul maguknak; mindamellert kétséget nem szenved eredmény nélküliek maradandnak minden tiszta szívből eredt jóvoltok, minden szives készségük, mik által feledtetni törekszenek azt, mit feledni nem lehet; mert csak bú, keserű érzés látható hosszú idők után is redőkbe borult, gondolatelt homlokukon. Egyetlen óhajtasuk a haza, egyetlen bálványok mibe fűlepte sirjokig szerelmesek a haza, untalan előttük lebeg annak arany képe, édes emléke, látják mindenütt a hont, szemlélik a csillagokban, a virágban, légben és álomban. S naponként fel-fellillannak agyukban a visszatérhetés reménycsillamai, néma aggodalommal várván a szabadulás óráját, az örömet jelentő vágyó remény zöld olajágot szájában hozó fehér galambot. És a honiránti ösztönszerű rokonszenv, szerelem minden kigondolható s huzamosan tartó anyagi kényelmek mellett is időjárával nem hogy nem csökken, sőt öregbedik, a sóvárgás

a drága haza felé nem hogy nem enyészik, hanem lelkükön mindegyre nagyobb és nagyobb hatalommal uralkodik, szóval; vissza-visszakiváncoloznak a nap alá, melynek arany sugara bölcsüiket világítja. A számtalan száműzött szerencsétlen hontalanok közül im a világ első költője is Hugo Victor Jersey szigetének kopár sziklái közé menekülve „Tünődések“ név alatt az érző és gondolkodó emberiségnek olvasmányúl s gyönyörűségül adott s classicaí írmodoránál fogva nem kevésbbé fényes mint tanulságos munkája ötödik könyvében érzékenyen, komor szinekkel festi le száműzetése kinjait, távozni vágyván a bús vizektől környezett sziklának csúcsától, melyen lakik, a vad pusztaságtól, a mardosó barna haboktól melyek komor zugása oly vérvőleg hatnak kedélyére. És mindamelllett — hogy mindazok kiket leginkább szeret szive kedveltjei ötöt örömmel a törvényen a világon kívül az utolsó ajtón túl követték, s a kesergő száműzöttet vigasztalni s vele a hont elfeledtetni igyekeznek, — csak vissza-vissza sóhajt keble az elmaradt honba.

Nem egyedül a lelkes, hanem más élőlényeknél is tapasztalható az azon helyek iránti ösztönszerű vonzalom, hű ragaszkodás hol létrejöttek. Csak az éleslátásu s bámulatos emlékező tehetséget kifejtő madarakat vegyük szemügyre, nemde a tetteges tartózkodási hely utáni vágy náluk nagyban észrevehető. Ezek, ha azon éghajlatok alól hol élni, fészkelni, tenyészni szoktak, bármi regényes helyekre s más távolabb eső kies tájak alá s vidékekre vitetnek, s ott szabadon bocsáttatván, egyenes vonalban, tündér gyorsasággal tartózkodásuk helyei felé repülnek, hol rájuk annyi öröm s boldogság várt vala egykor. — Mi pedig a tengereken és magas hegyek csúcsain, sziklák üregeiben élő s fajukat szaporító szárnyasokat illeti, ezek többnyire ha kalitba záratnak mindenenek előtt — bár mily kedvezésben, ápolgatásban részesüljenek — ide-oda repdesve jelentik ki nyugtalanságukat, majd komolyakká válván, semmikép sem képesek idegen égövekhez szokni, minélfogva rövid idő alatt örökre elszenderülnek. — Egy utazó irataiban olvasuk Cayenna szigete kormányzójáról, ki nem sok év előtt a nevezett szigeten Frankhomból hozatott méheket szándékozott telepíteni. Célja eredményeli elérhetőse végett elkövetett mindent, mit szükségesnek vélt. A Frankhomból szállított mélhasokat távol minden zajtól, legalkalmasb helyen készült méhesbe rakatta le, előttük feküvének a virágos rétek, csörgedező patakok, különféle gyümölcsfákkal beültetett kertek, mik következtén méltán elvárható

vala a legjobb s dúsabb siker. Más nap azonban, midőn méhei szemlélésére vendégei kíséretében kísétált volna a kormányzó, bámulva tapasztalá, miként a méhkasokban egyetlen méh sem találtatik, mindannyian elrepültek, de még inkább bámulatra ragadtatott, megértvén, hogy a Franciaország felé indulandó ugyanazon hajó árbocczára telepettek, mely őket a szigetbe szállította. Ez esemény, minek mássát nem olvastuk, nem hallottuk, valóban meglepőleg hat reánk, majdnem hihetlennék látszanék, ha kissé nem ismernők a méhek csudálatos életrendszerét, s ezt a szigetlakók egyszájjal s lélekkel nem erősítenék.

Nem pusztá hang, tév- s üres eszme, nem lelki gyöngeség, költői rajongás, czifra szó, nem pillanatnyi fellobbanás, nem futó ár, mely a part virágait elmossa tehát — mosolyogjon a világpolgár mint tetszik — a honvágy: hanem az Alkotótól az emberi szívbe azon mélyen vésett szent érzelem, lelki tulajdon, égi sugár, melyet sem az évek hosszú sora, sem a mostoha körülmények, sem az élet szüntelen virító fényben díszlő rózsái nem képesek meggyengíteni, végkép kiirtani. Innen az eszeslények bár merre s hol járjanak, bár milyetén huzamos ideig tartó utazásba ereszkedjenek, végre lelkük egész óhajjával visszasovárognak a fajhoz, melytől származnak, a társulatba, melynek tagjai, a köz édesanyához a honba, elbeszélvén meleg örömmel hon-társaiknak mindazt, mit útközben érdekest, szépet, dicsőt, hasznost láttak, élveztek, tapasztaltak. A savoyai ha éhségtől kényszerítették elhagyni messze ég felé meredező hegyeit; megtér azonnal, mihe-lyest annyi élelmi szerrel ellátta magát, mennyi élte fentartására szükségeltetik. A világ majd egy, majd más részén utazó hittéritők beszélnek: hogy a tudatlan s vadnépek az olyatén egyéneket, kik a tüzhelyet hol létrejöttek, hol szülőik, nejeik, gyermekeik élnek, hűtlenül, készantag más tájakra költözködvén elhagyják, ha idő múltával esetlegesen, vagy bár mily felmerült okok miatt visszaérkeznek, mint a hon iránt hálátlanok halállal fenytetnek.

Ciceró a szónokkirály nem minden ok nélkül hona felett — mély s elragadó érzéssel a meggyőződés és igazság azon komoly hangján, mely hol magasra emeli, hol búba meríti az édes honért lángzó hévvel dobogó kebleket, — tartott beszédében felszóla: „Miért, nem tudom, de csakugyan rejlik kebelem mélyén egy szent érzelem, minélfogva honomat minden más honok felett inkább szeretem; hisz a görögvezérek egyik legdicsőbbike mint iratik, magát a halhatlanságot is visszautasította, csak hogy

Ithakát forrón szeretett szülőhelyét még egyszer megláthassa. A honvágy szent tüze melegítette a hajdankor egyik leghiresebb és sokat megénekelt hőst Éneászt a vész s lángok közöl atyját megszabadító hálásfiút eme sóhajokra, melyeket ha nem is e szavakban, de ugyancsak ily értelemben olvasunk a jó, az erényszerető, a szende természetű Virgilnél: Oh hon! oh isteneink laka! harci dicsőségtől tündöklő dardani bástyák! meszsze maradtatok s töletek fájdalom! megkellett válnom örökre. Igy sóhajtoz minden honából távozó nemes kebel. Igy sóhajtozott leggyöngédebb érzelmeiktől meghatva honunk egyik legdicsőbb fia s köztiszteletben álló bajnoka is „Búcsú“ czimű búskomoly de honvágy s honszerelmi eszmékkal gazdag, aranyszavakban sugárzó s mély gondolkodásra ébresztő költeményében, melynek végszavai ekként hangzanak:

„És most Isten veled, talán sokára,
Örökre tán hazám Isten veled!

— — — — —
— — — — —

Ha visszatérek boldogulva, hon
Hadd lássam népemet virányidon“.

Szép a föld, szép a világ minden területe, de legszebb a haza földje, legkedvesebb az elszigetelt földrész, melyen születünk s láttuk először mosolygó fényes pompájában felkerekedni láthatárunkon a tündöklő napot.

Minden nemes ösztönök között, melyek az ember szellemét kiválólag ékesítik, legtisztább fényben ragyog a hon iránti hő szeretet. Ki hazáját szereti kettős életet él egyénit és hazait, ki a hon javára s dicsőségére dolgozik, az saját javán és dicsőségén munkálkodik, és honfitetteit csillagokra metszik a nemes tettekre gondosan ügyelő mennyei szellemek. — Fel-fel tehát, bázdoljon mindenki nemes tettekre, a hon iránti tartozása híu teljesítésére. Menjen a harczfia s mint áttörhetlen fal, védangyal, úgy álljon a csatákmezején. Menjen a tudós, deritse az igaz felvilágosodás boldogító fényét. Fusson mindenki erélyteljesen rendeltetése pályáján s legyen barátja az igazságnak, imádója a szépnek, kö-

vetője s bajnoka a jónak, tartsa fő kötelességének szeretni a hazát, emelni nemzeti dicsőséget.

„Szóljunk, tegyünk — kinek mint
Adák az Istenek,
Oltári a hazának
Hadd füstölögjenek!“

A honszeretet, — mely minden nemeslényt a közjónak élni, s hazáért meghalni tanít, mely szellemi haladásra és erkölcsi emelkedésre ösztönöz, — egyedül oktatás és buzdítás vagyis nevelés által kifejthető, célirányossá tehető. Oda kell tehát a nevelés szellemének ernyedetlen törekvéssel hatni, miszerint a gyöngge, fiatal keblekbe csepegtetett isteni félelem mellett a honszeretet s fejedelem iránti hűség elevekorán oltassék. Sokat tehet e szent erények magvai meggyökeresítésére a tanoda, éltünk eme vezére, minden nagynak s dicsőnek kútfeje; még is a családiélet köréhez tartozik nagy részben, hol a gondos szülőknek annyi szép alkalma nyílik mindezeket a hozzájuk oly bizalmasan és szende ártatlansággal simuló kisdedeknek szívkeretébe elhinteni, ott ápolni, nevelni s sarjadozóvá tenni. Mirenézve szülők, mélyen tisztelt szülők! kebletek egész szerelmével oktassátok gyermekeiteket mindenek előtt félni az Istent, szeretni a Hazát, őszintén tisztelni a Fejedelmet. — Isteni félelem! az emberiség becsülete és üdve. A honszeretet a szív azon nemes és meleg érzeménye, mely a közjó iránti községi szellemben és élő buzgalomban nyilvánul. A fejedelem az igazság s boldoglét fentartója, a közügy feje s alattvalóink atyja. E három iránt tartozó szent kötelem hű s buzgó betöltésétől, sikerre emelésétől függ; e három tárgy s elem körül forog az emberi nem egyetemes jóléte s minden képzelhető égi és földi boldogsága. És most csak egy szóm van hozzátok honunk szép reményű nemzedéki, szeretve ölelt nemes tanulók! s nem más az, minthogy az érintett három tárgy irányában szülőitek s tanáraitok által elmondottakat, vagy mondandókat földi pályátukon keresztül kebletekben hiven megőrizvén, azokat pontosan, szentül teljesítétek, azaz: féljétek az Istent, szeressétek a Hazát, tiszteljétek a Fejedelmet. Erre hivlak fel benneteket az örök igazság nevében és nevében a honnak, mely gyűlöl minden rosztat és szentségtelent, szülőitek nevében, kik szerett magzataik bölcsüjét az ég oltalmába ajánlák.

II.

Tanárikar s Tantárgyak.

Szám:	Tanár neve:	Tantárgyak, melyeket előadott:	Tanodai osztályok, melyekben előadásó- kat tartott:	He- tenkinti előadá- sainak óra- száma:	Jegyzés:
1.	Hutter Antal	Hittan. Magyar nyelv.	3. 4. 3. 4.	2. 2. 2. 2.	Igazgató.
2.	Vohlfarth József	Latin nyelv. Német nyelv. Történelem.	3. 4. 4. 3.	6. 6. 3. 3.	III. osztály főnök.
3.	Szitkey István.	Hittan. Latin nyelv. Magyar nyelv. Mennyiségtan. Természet rajz.	1. 1. 1. 1. 1. 2.	2. 8. 2. 3. 2. 2.	I. osztály főnök.
4.	Lopuschán Ker. János.	Hittan. Latin nyelv. Magyar nyelv. Német nyelv. Történelem.	2. 2. 2. 2. 2.	2. 8. 2. 3. 3.	II. osztály főnök.
5.	Chmelányi József	Görög nyelv. Történelem s földr. Mennyiségtan.	3. 4. 4. 3. 4.	5. 4. 3. 3. 3.	IV. osztály főnök.
6.	Berecz Antal, a bécsi cs. kir. állat- s növénytani és föld- irati társulat tagja.	Német nyelv. Földrajz. Mennyiségtan. Természettan.	1. 3. 1. 2. 3. 4.	4. 3. 3. 3. 2. 3.	Könyv s természettani mútár felügyelő.

Rendkívüli tanárok.

1. Sitkey István, szépírás.
2. Uhrin Pál, éneklés tanára.

III.

Tanodai bizottmány.

T. cz. Gaál Miklós hercegi uradalmi ügyvéd. — Gyárfás Károly, polgármester. — Jancsó Péter, polgár. — Hutter Antal, tanodaigazgató. — Vohlfarth József, tanár. — Sitkey István, tanár.

IV.

Kivonat a tanodai jegyzőkönyvből.

A lévai tanítórendiek vezérlése alatt 1815-től kezdve — mely évben jött létre s nyitattott meg a gymnasium — 1860-ig nevezkedett összesen 8989 tanuló.

V.

Előadott tantárgyak vázlata.

1. *Hittan.*

- I. osztály. Hit, remény, szeretet. Az Istennek tiszta, az Anyaszentegyháznak öt parancsolata. A szentségek, keresztény igazság és négy utolsó dolgok. Kézikönyv: Az öreg katekismus. Budán 1818.
- II. osztály. Vallásos szokások és szertartások; az áldozat, templom, oltár, egyházi öltönyök a sz. misénél, a szentségek kiszolgáltatása és a ker. kat. egyház jeles ünnepei. K. k. Vallásos szokások és szertartások. Irta Dornis Gáspár. Pest 1854.
- III. osztály. Az ó szövetség története a Megváltó születéseig. K. k. Bibliai történet. Róder Alajostól. Pest 1852.
- IV. osztály. Az új szövetség története. — Palestina földrajza. K. k. Bibliai történet. Róder Alajostól. Pest 1852.

2. *Latinnyelv.*

- I. osztály. Betűtan, előismeret az igékről, fő és mellék nevek, névmások, igehatározók, számnevek, elöljárók, nevek nemei. Kézikönyv. Latinnyelvtan. Irta Szepesi Imre. I-ső rész Pest 1852. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- II. osztály. Igék II. F. folyt. ugyan azon kézi könyv II. része szerint. Olvasás, fordítás, elemzés, írásbeli dolgozatok.
- III. osztály. Szófügés szabályai. K. k. Latin mondattan; irta Szepesi Imre. 1854. Olvasatott s elemezve fordítatott Hoffmannak: *Historiae Antiquae — — — Vindobonae* 1854 című könyve szerint. L. 1.
- IV. osztály. Szókötés, szómér- és verstan. K. k. Latin mondattan Szepesi Imrétől. Pest 1854. Latin nyelvtan IV. folyam Sümeghi Páltól. Pest 1851. Olvasatott s elemezve fordítatott Julius Caes. *de bello Gallico*.

3. *Görögnyelv.*

- III. osztály. Betűtan, nem ismertetése, az igének, névragozás, fő- és melléknév, névmások, számnevek, a tiszta és nem tiszta jellemű igéknek hajtogatása. Oly. ford. elem. K. k. Elemi hellen nyelvtan Szepesi Imrétől. Buda 1852.
- IV. osztály. Az előbbieket ismétlése után a rendhagyó és μ igék ragozása. K. k. ugyanaz.

4. *Magyar nyelv.*

- I. osztály. Szám, rendelő, osztó, és sokszorozó számnevek, névutók, névmások az igeragozásig; ide értve a mutató, visszahozó, kérdő és ha-

- tározatlan névmásokat. — Kézikönyv. Magyar nyelv. Ihász Gábortól. Eger 1853. Olvasókönyv. Trautwein Buda 1852. Írásbeli dolgozatok.
- II. osztály. Igeragozás, határozók, névképzők, igeképzők, határozóképzők, szóösszetétel. K. k. Ihász Gábor. Eger 1853.
- III. osztály. Mondattan. Olvas. elem. szaválás, írásbeli dolgozatok. K. k. Magyar szókötés. Budán 1851. Olvasókönyv Trautwein. Pest 1852.
- IV. osztály. Irálytan. Szómértan. Olv. elem. szav. szerkesztés. K. k. Zimmermann. Pest 1852. Olvasókönyv Trautwein. Pest 1852.

5. Németnyelv.

- I. osztály. Helyesolvasás és írás, nem, segéd és rendes igék ragozása. Olv. ford. elem. írás. Kézikönyv: Német Gram. Toepler Theophil. Pest 1853.
- II. osztály. Ismétlés. Névmások, igék és egyéb beszédrészek. Olv. ford. elem. írásbeli dolgozatok. K. k. ugyanaz.
- III. osztály. Előbbiektől, olvasás közbeni ismétlése; rendhagyó igék. Mondattan. Olv. elem. fordít. írásbeli dolgozatok. K. k. ugyan az. Olvasókönyv Mozart.
- IV. osztály. Mondattan. Olv. elem. fordít. írásbeli dolgozatok. K. k. az előbbiektől.

6. Történelem és Földrajz.

- I. osztály. Mér- természettani politikai földrajz elemei. Kézikönyv: Az általános földrajz alapvonalai. Málk Vincze Bécs 1853.
- II. osztály. Ó-kor. Ázsia, Afrika, és Európai népei a Macedonok történeteig az ó-világ földrajzával. K. k. a ó, közép, és újkorbéli földirat és történ. alaprajza. Vincze Paulin 1. köt. Pest 1852.
- III. osztály. Középkori történel. a nyugoti birodalom megszűnésétől kezdve Habsburgi Rudolfig. Amerika felfedezése — tekintettel Magyarországra. K. k. ugyanannak második kötete. Időszerű földrajz.
- IV. osztály. Amerika felfedezésétől kezdve a jelenkorig. K. k. az előbbeni folytatása. Ausztriai honismeret. Bécs 1854. Időszerű földrajz.

7. Mennyiségtan.

- I. osztály. A számtani 4 műveletek egészekkel, szorozási és osztási rövidítések. Kézikönyv. Barcs Ferencz. Budán 1848. Mértan: vonalok, szögek, egyenközüek, háromszögek, és ezek főbb tulajdonai. K. k. Szabóky Adolf. Pest 1851.
- II. osztály. Számtan: viszonyok, arányok, egyszerű hármasszabály, a honi és külföldi pénz- és mértéknek ismertetése. K. k. Barcs F. II. és III. rész. Mértan: négyszögek s rendes szögek képezése, a három és négyszögek viszonyos átalakítása és tereik kiszámítása. K. k. Mértan elemei. Szabóky Adolf. Pest 1851.
- III. osztály. A négy algebrai művelet, hatványozás, gyökvonás, csoportozati műveletek. K. k. Számolástan III. r. Szabóky Adolf. 1851. Mértan: a kör és ahhoz viszonyított vonalok és alakok tulajdonságai, a terület és körtér kiszámításai. K. k. Szabóky Adolftól.
- IV. osztály. Az előbbiektől ismétlése után az összetett hármasszabály, a ka-

matszámolás, társaság, láncz, és vegyitésszabály. K. k. Barcs F. Mértan: A lapmértannak ismétlése, a síkok fekvése, a szabályos, és fél-szabályos testek főbb nemei, felületek, és tömegek kiszámítása. K. k. Mértan elemei: Szabóky Adolftól II. Füzet. Pest 1851.

8. Természettudományok.

- I. osztály. Természettudomány: természettani előismék: embertan, emlősök, rovarok és férgek. Kézikönyv. Természettudomány elemei: Hanák Jánostól. Pest 1846.
- II. osztály. Természettudomány: madarak, hüllők, halak, az egész növénytan. K. k. Természettudomány. Hanák. 1851.
- III. osztály. Természettudomány: Ásványtan: K. k. Hanáktól. Pest 1851. — Természettan: a testek közös sajátosságai, vegy és hévtan. K. k. Természettan alaprajza. Lutter Ferdinándtól. 1853.
- IV. osztály. Természettan: merő, híg és terjedékeny testek egyensúlya és mozgása, láttan, villanyosság, delejesség, csillagászat elemei. K. k. A természettan alaprajza. Lutter Ferdinándtól. 1853.

VI.

Vallási ügy.

A délelőtti előadásokat 7 $\frac{1}{2}$ óraker sz. mise előzte meg, a vasárnap- és ünnepnapokon félóráig tartott hitbéli oktatást pedig délelőtt 9 óraker sz. mise, délután 2 $\frac{1}{2}$ óraker vespere szokta követni.

A róm. kathol. nevelékek a tanév folytán hatszor végezték a sz. gyónást, és ugyan annyiszor részesültek az oltári szentségben. Különösen a husvéti gyónást 3 napi sz. gyakorlatok előzték meg, melyeken a tanárikar jelen volt.

VII.

Fegyelmi ügy.

Az ifjúságban gondosan felélesztett és az év lefolyása alatt szüntelenül fentartott tisztelet a tanodai törvények iránt szükségtelemné tette a fenytésnek azon nemeit, melyek szigoruabbak, és nyilvános megrovással járnak.

VIII.

Tanodai ifjúság száma.

	I.	II.	III.	IV.	Összesen
A tanév kezdetén:	42.	42.	22.	23.	129.
Jelenleg:	41.	39.	22.	21.	125.
Vallásra: rom. kat. 110. helv. vall. 11. ágost. vall. 5. héber					
2. összesen: 128.					
Ösztöndijas: 2. Az előadási nyelv magyar.					

IX.

Tanárok között történt változás.

A kegyes rend kormánya által Szepesi József a nyitrai, Vertler Mátyás a temesvári gymnasiumhoz tanárokul rendeltettek. Lévára Selmechről Vohlfarth József, Temesvárról Lopuschán ker. János érkeztek. Horváth József — kinek itt rövid életrajzát adjuk — f. é. Mártius hó 1-ső napján elhunván, helyébe a bécsi cs. kir. egyetemnél tanári szigorlatok tételére készülő Berecz Antal küldetett.

X.

Életrajz.

A halhatatlanság koszorúja nem
Csak harcosoknak jut, ki hazája szent
Oltárain csend áldozattal
Áll, neki is gyönyörűn virit az.

Horváth József kegyes rendi tag született Léván Aug. 19-én 1800. A középtanoda osztályait Karponán s Nyitrán végezte. 1816-ban Trencsénben a kegyes oktató szerzetbe lépett. A próbaévek után a Nagy-Kanizsai középtanodában az 1-ső és 2-dik osztály tanára lett. A bölcsészeti tanfolyamat Váczon, a hittudományt Nyitrán és Szent-Györgyön hallgatta. Ezek után 1825—1845 Nyitrán, Tatán, Veszprémben az alsóbb és felsőbb gymnasium osztályokat ernyedetlen buzgalommal tanította. Érdemei elismerésül 184¹/₅ a Nagy-Kanizsai ház-gymnasium- s elemi iskolaigazgatónak választott, innen három év mulva a kegyes rend mernyei uradalmában számvevőnek tétetett. 185¹/₂ megnyilván az egy évig felsőbb leirat folytán megszüntetett lévai gymnasium, újjólag a tanári pályára lépett, hol élte folytáig a tisztelt szülők kibeszélhetlen öröme, a gondjára bizott ifjúság hasznára, a gymnasium felvirágzására lelke egész szeretetével működött, fáradozott. Elhalt 1860-ik évben Mártius hó 1-ső napján szélhűtésben. Igen elhalt s a munkás kebel mely honáért és szerzeteért oly hön dobogott megszakadt, meg a láncz, mely tanítványait szívéhez oly szorosán csatolá. De elnem haltak érdemei s dicső erényei. Ő élni fog szerzetes társai s hálás tanítványai, tisztelői, baráti emlékében. Tetemei a köztemetőben tétettek le, hová a tanodai ifjúságon kívül minden rendü, rangú s felekezetü lakosok, úgyszólván az egész város mély megilletődés közt kísérte; a nemes czéhek, ugy a halotti társulat a nélkül hogy felkértek volna egytől egyig megjelen- vén égő fáklyákkal tisztelték meg a nagyra becsült, népszerű, s közked-

vességü elhunyt férfiú tetemeit. A kesergő ifjuság sirja felett azon kissé átváltóztatott gyászdalt zengedezé, melyet a boldogult, 84 éves sulyosan beteg édes anyja halála esetére — mint hálás fiú — készített — s a tanuló ifjuság által énekeltetni óhajtott. Azonban a gondviselés előbb a fiút, majd nyolcnapra reá az anyát szólítá ki az élők sorából. A sirkertben egymás mellé helyeztettek, ott nyugvandók magyar Horácunk Berzsenyiként mind addig,

„Még majd midőn lángszárnyakon eljövend
A nagy birónak cherubi angyala,
És kürtje harsány hangja a mély
Sirba leszáll hidegült porukhoz“.

Az üdvözült az irodalmi téren is dolgozgatott, most a Tanodai Lapokban, majd a Vasárnapi újságban csinos tollal irt elmetermékei láttak világot. Üdv s béke lengje sirhalmát körül. Testvére tek. Horváth Ferencz ozorai uradalmi tisztartó úr hála- s emlékjelül anyja és testvére hamvai felé vasból öntött nagyszerű keresztet emeltetett.

XI.

Könyvtár és Taneszközök.

A gymnasiumi könyvtár 1859 és 1860-ik tanévben következő művekkel szaporodott:

1. Sz. István társulat küldeményei: a) Morus Tamás. b) Magyar szentek Legendái.

2. Gymnasium szerzeménye: a) Magyar Muzeum. b) Ifjusági Plutarch. c) Tanodai Lapok.

3. Tek. Bellan Mihály ur ajándoka: több törvénykezést illető mű.

4. Berecz Antal k. r. tag. ajándoka: a) Dr. J. F. Kroll, Grundriss der Mathematik für Gymnasien. b) Mocnik, Algebra fordította Arenstein. c) Jahrbuch für Lehrer, Ältern und Erzieher. d) Brassai, Algebrai gyakorlat-könyv. e) Poroszkay, A Ferencz csatorna Pestig hosszabbításának hasznai.

5. Nt. Bernhardt Márton úr mar. szigeti algymnasiumi igazgató ajándoka: 45 kötet latin, 9 kötet német és 3 kötet magyar különböző tartalmu mű.

6. Chmelányi József k. r. tag ajándoka: a) D. Ovidii Fastor. tristium de Ponto. b) Illyés, Breviarium selectis, carminum. —

7. Schiller Antal IV. osztálybeli tanoncz ajándoka: a) F. Schams,

Vollständige Beschreibung der Stadt Ofen. b) Regelő István bácsi, és öt különböző tárgyú tankönyv.

A természetrajzi gyűjteményhez járultak: 1. Kitömött madarak. a) Harkály, Bolemann Ede urtól. b) Bagoly. c) Gyöngytyuk. d) Fogoly. e) Héja. Ebner Kornél és Bolemann Lajostól.

2. Emlősök. a) Tengeri malacz. b) Hörcsög. c) Menyétke, Bolemann Ede urtól.

3. Az ásványgyűjteményt Vohlfarth József k. r. tag több jeles darral gazdagította.

A természettani műszertár részére a gymnasium költségén szereztett egy „delejevillanyos forgó gép“.

N. t. tudós Szepesi Imre k. r. tanár úr és magy. tud. academiái tag a gymnasium természettani műszertárának szülőföldre iránti kegyeletből a következőket kegyeskedett ajándékozni: a) Galván téle villanyos indítógépet. b) Bunsen féle Galván elemet, és c) Meidinger féle Galván elemet.

A gymn. ének iskola számára pedig az általa kiadott „Elemi ének-tan“ és „Szívemelő és derítő énekek“ első füzetéből húsz húsz példányt ingyen küldött.

Erem gyűjtőjünket gazdagítani kegyeskedtek: Méltóságos Gaál Lajos csász. kir. tábornok; főtiszt. Szitkey József és Gyürky László, nt. Hoffmann Ágoston, s Bernhardt Márton, tek. Guitmann Imre, Szilassy Antal, Lamos Sándor cs. kir. hadnagy s Mikolay László urak.

Ezek mellett a helybeli t. casinói egyesület Muzeumunkat a Kazinczy ünnepélyre tek. Nikl Alajos hercegi uradalmak fő felügyelője által a casinói testületnek ajándékozott Kazinczyszoborral, ugyancsak az ajándékozó beleegyezésével sziveskedett, kegyeskedett gazdagítani.

Hálás köszönet a nemeskeblű s a nevelés szent ügyét hön pártoló emberbarátoknak.

XII.

Tanodai ünnepélyek.

A lefolyt 18⁵⁹/₆₀ tanévben felsőbb rendeletek folytán az oktatás Octob. hó 1-én vette kezdetét, e napon tartatott ünnepélyesen a Szentlélek segítségül hívása a tanév szerencsés lefolytáért.

October hó 4-én mint ő cs. kir. apost. Felségének névnapján az ő áldásárasztó szerencsés országlásaért tartatott isteni tiszteleten a tanári testület az ifjúsággal jelen volt.

Junius hó 4-én kerületi tanodai fő felügyelő nagyságos Dragoni Jakab cs. kir. tanácsos úr intézetünket meglátogatni kegyeskedett.

XIII.

Nyilvános vizsgálat.

A ker. kathol. hittanból a tanodai ifjúság nyilvános vizsgálata a tanári testület Jul. hó 16-ra határozottatott. A tartandó vizsgálatra egész tisztelettel meghivatott főtiszt. s nagyságos Valentovich József kanonok, mint érseki felügyelő. Az előléptetési vizsgálatok Jul. 17-én kezdődtek s az említett hó 29-ig folytonosan tartattak.

A tanév végnapján ugymint Jul. 31-én a tanév szerencsés lefolytáért a mindenek urának hálaáldozat mutattatott be: mi végeztével a tanuló ifjúság között az osztálytanárok által a tanodai bizonyítványok szétosztattak.

Az 18⁶⁰/₆₁-ki tanév Octob. 1-ső napján veendi kezdetét, szolgáljon a t. szülőknek figyelmeztetésül.

XIV.

A gymnasiumi ifjuság névsora.

I. Osztály.

- Agárdi Zsiga *ism. m. f. kim.*
 Bajer Titus. *
 Bezák István.
 Bozóki Kálmán *helv. v.*
 5. Brezányi Pál.
 Burkhardt Kornél. *
 Dóka Károly *helv. v.*
 Draskóczy Dániel *ágost. v.*
 Ehrenguber Károly. *
 10. Farkas Béla. *
 Frtusz Mihály.
 Gimesi Mihály *ism.*
 Günther Győző. *
 Kiss Béla. *
 15. Kiss Gyula. *
 Klepács István.
 Kmeth István.
 Krajcsovics Ferencz. *
 Kubicza Ödön. *
 20. Lengyel János.
 Makacs József.
 Markó Gyula. *
 Navarra János. *
 Neszel Béla. *
 25. Pigler István. *
 Rácz István.
 Raffai Boldizsár.
 Svercsik János.
 Szilágyi Kálmán *helv. v.*
 30. Szilaveczy Flóris.
 Szluka Radó.
 Tóth Sándor *helv. v.*
 Trenkusz János.
 Turóczy Lőrincz. *
 35. Uxa Ferencz.
 Való Simon. *
 Valter János. *
 Varannai Sándor *helv. v.*
 Varga Károly *helv. v.*
 40. Vinkovics Vincze. *
 Zafiri János.
 Znamenák Sándor.

Összesen : 42.

II. Osztály.

- Akosi István *helv. v.*
 Bányász Béla *ágost. v.*
 Bernkopf Alfonz.
 Bezák József.
 5. Bolemann Lajos *ágost. v.*
 Csippék Ferencz.
 Dudek János.
 Gápel János.
 Grammantik György.
 10. Hliva János.
 Horák János.
 Horváth Lajos *helv. v.*
 Jacz Vilmos.
 Juhász Pál *helv. v.*
 15. Klabala József *m. f. kim.*
 Kosztolányi Aurél *ágost. v.*
 Králik Henrik.
 Kudlik Geyza.
 Lakics István.
 20. Lüley Geyza.
 Machleid Jenő.
 Martiss Ede.
 Muszka Ferencz *m. f. kim.*
 Muszka Lajos *m. f. kim.*
 25. Sántha Győző.
 Schwitzer Samu *heb.*
 Skopecz János.
 Skopecz Kálmán.
 Somogyi János.
 30. Szilágyi Gyula *helv. v.*
 Szilva Győző *ism.*
 Szelezák János *ism.*
 Sztruhár Gyula.
 Tenczer János.
 35. Tokodi Imre. *
 Urik Cyrill.
 Valentini István.
 Várai Károly.
 Vargha Mihály *helv. v.*
 40. Veiszberger Henrik *heb.*
 Veres Zsiga.
 Zlattnyánszky Ernő.

Összesen : 42.

III. Osztály.

- Balbach János *ágost. v.*
 Baross Gábor. *
 Bengyer Nándor.
 Csehticzki József. *
 5. Fábíán Antal.
 Hartyánszki Hugó.
 Hoits Márton.
 Jancsó János.
 Kary Gyula. *
 10. Kizslingstein Kálmán. *
 Koronthály Béla. *
 Kovács János. *
 Loserth János. *
 Markovics Ferencz.
 15. Miksics Ignác. *
 Miskovics János.
 Morvai György.
 Rákóczy János.
 Szabó Gyula.
 20. Sztruhár József. *
 Vojt Sándor.
 Zsilikai Lajos *ism.*

Összesen: 22.

IV. Osztály.

- Bachó József.
 Burkardt József. *
 Cservik Elek. *
 Ehrengrubber Győző.
 5. Grammantik János.
 Hecs Kálmán *ism.* *
 Hecs Ödön. *
 Jancsó Sándor.
 Kollár Mihály.
 10. Krész Károly.
 Kubinyi Antal *m. f. kim.*
 Obicz Gyula.
 Pfeiffer Antal.
 Polányi Ambrus.
 15. Schiller Antal. *
 Simonyi Alajos. *
 Simonyi János. *
 Spisák János.
 Steiner János.
 20. Szabó Alajos. *
 Sztankai Ádám. *
 Sztruhár Gyula. *
 Tóth István. *

Összesen: 23.

Mindösszesen: 129.

Jegyzet. Helv. v. = helvét vallásu. — Ágost. = ágostai vallásu. — Héb. = héber. — M. f. kim. = második félévben kimaradt. — Ism. = ismétlő. — * jelöltek a műéneklést tanulták. —

Tartalom.

- I. Értekezés a honszeretetről és honvágyról.
- II. Tanárikar s Tantárgyak.
- III. Tanodai bizottmány.
- IV. Kivonat a tanodai jegyzőkönyvből.
- V. Előadott tantárgyak vázlata.
- VI. Vallási ügy.
- VII. Fegyelmi ügy.
- VIII. Tanodai ifjúság száma.
- IX. Tanárok között történt változás.
- X. Életrajz.
- XI. Könyvtár és taneszközök.
- XII. Tanodai ünnepélyek.
- XIII. Nyilvános vizsgálat.
- XIV. A gymnasiumi ifjúság névsora.

